

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

БЪЛГАРСКО ПРАВИТЕЛСТВО

**Насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като
иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в
селските райони в трансграничната област Румъния - България
(област Велико Търново, България и окръг Телеорман, Румъния)**

Стратегия

22 Август

2018

за създаване на зелени работни
места в селските райони на
трансграничната територия на
област Велико Търново и
трансграничен окръг Телеорман

Разработен от:

ДЗЗД „ЕКО И БИО ИНОВАЦИИ”

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

СТРАТЕГИЯ
за създаване на зелени работни места
22 Август 2018

Насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България

СЪДЪРЖАНИЕ.....	2
ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ	7
1. МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОРЪЧКАТА.....	10
2. ГЛАВА ПЪРВА: ЗЕЛЕНА ИКОНОМИКА, ЕКОТУРИЗЪМ, БИОЗЕМЕДЕЛИЕ И ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА.....	13
2.1. Зелена икономика	13
2.2. Екотуризъм.....	19
2.3. Биоземеделие и биоживотновъдство	42
2.4. Зелени работни места.....	47
3. ГЛАВА 2: АНАЛИЗ НА МАКРОСРЕДАТА НА ЕКОТУРИЗМА И БИОЗЕМЕДЕЛИЕТО В ТРАНСГРАНИЧНАТА ТЕРИТОРИЯ НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО И ТРАНСГРАНИЧЕН ОКРЪГ ТЕЛЕОРМАН КАТО ИЗТОЧНИЦИ НА ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА.....	55
3.1. Методология на изследването	55
3.2. Разработване на инструментариум на изследването.....	55
3.3. Полева работа.....	57
3.4. Резултати от проведено изследване по метод „Делфи”	57

3.5. Резултати от проведено изследване сред МСП, неправителствени организации и организации на фермери и производители	59
3.6. Резултати от проведено изследване сред широката аудитория	65
4. Глава 3: SWOT АНАЛИЗ НА ЕКОТУРИЗМА И БИОЗЕМЕДЕЛИЕТО В ТРАНСГРАНИЧНАТА ТЕРИТОРИЯ НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО И ТРАНСГРАНИЧЕН ОКРЪГ ТЕЛЕОРМАН КАТО ИЗТОЧНИЦИ НА ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА	68
5. Глава 4: СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА СЪДАВАНЕ НА ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА В ЕКОТУРИЗМА И БИОЗЕМЕДЕЛИЕТО В ТРАНСГРАНИЧНА ТЕРИТОРИЯ ВЕЛИКО ТЪРНОВО-ТЕЛЕОРМАН.....	69
5.1. Стратегически принципи и ключови аудитории	69
5.2. Продуктов микс и целеви сегменти	70
6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	76
7. ПРИЛОЖЕНИЯ.....	76
7.1. Приложение 1. Възникване и развитие на стандартизирани СУОС	76
7.2. Приложение 2. Развитие на концепцията за устойчиво развитие	78
7.3. Приложение 3. Примерни екотуристически маршрути.....	87
7.4. Приложение 4. Формат на продуктов микс	90
7.5. Приложение 5. Анкетни карти	90
8. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	110

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящата стратегия е част от изпълнението на услуга за разработване на трансгранична стратегия за зелени работни места по проект: **„Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния-България”**, финансиран по Програма за трансгранично сътрудничество „Interreg V-A Румъния - България 2014-2020”.

Трансграничната стратегия за създаване на зелени работни места в селските район (ТСЗРМ) обхваща трансграничната територия на област *Велико Търново*, където териториално е разположена *община Лясковец* и трансграничен окръг *Телеорман*, където е ситуиран партньора по проекта – *Община Виделе*.

Изпълнението на различните проектни дейности по разработването на стратегията се осъществи от ключови и привлечени експерти, както и от университетски учени от Центъра за иновации и развитие към Научно-изследователския институт в Икономически университет – Варна, катедра „Икономика и организация на туризма” и катедра „Маркетинг” към Икономически университет-Варна. Участието на експертите и учените в разработката е както следва:

- **проф. д-р Стоян Маринов** – ключов експерт „Ръководител на екип”, автор на въведение, глава четвърта и заключение;
- **д-р Галина Илиева** – ключов експерт „Стратегическо планиране”;
- **Ирена Станчева** - ключов експерт „финансист”;
- **група от 20** студенти бакалаври и магистри от специалност „Туризм” от Икономически университет – Варна, Колеж по туризъм – Варна и ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”.

Обектът на ТСЗРМ са „зелените работни места” в така наречените „зелени” сектори, а именно – селско и горско стопанство, туризъм и свързаните с тях икономически сектори на услугите, транспорта и преработвателната индустрия, както и други съотносими икономически дейности, свързани с производство на стоки и предоставяне на услуги, подпомагащи опазването на околната среда в трансграничната територия на област Велико Търново, където териториално е разположена община Лясковец и трансграничен окръг Телеорман, където е ситуиран партньора по проекта – Община Виделе.

Предметът на ТСЗРМ е насърчаването на разкриването и заемането на „зелени работни места” в „зелените” сектори в трансграничния регион по проекта.

Целта на ТСЗРМ е да представи създаването на стратегическа основа за насърчаване на мобилността и заетостта в „зелените” сектори в трансграничния регион, което ще доведе до постигане на общата цел на проекта, а именно да разшири възможностите за заетост и мобилност на работната сила чрез развитие на знания и умения в сферата на екотуризма и биологичното земеделие в трансграничните региони на Румъния и България.

Специфичната цел на ТСЗРМ е да дефинира възможностите и ограниченията пред разкриване на нови работни места в „зелените” сектори в трансграничния регион по проекта.

Разработването на ТСЗРМ е свързано с изпълнението на **задачи:**

Първо, проучване на състоянието на секторите, които могат да генерират зелени работни места в селските райони на трансграничната зона на Румъния – България;

Второ, проучване на състоянието на секторите селско стопанство и туризъм, както и свързаните с тях икономически сектори на услугите, транспорта и преработвателната индустрия, както и потенциала за създаване на заетост;

Трето, идентифициране добри практики за зелени работни места в селските общини – описание на практиките и историите на успеха, както и идентифициране на фактори за успех;

Четвърто, изготвяне на анализ на силните и слаби страни, възможности и заплахи (SWOT-анализ) на трансграничния регион за генериране на заетост и повишаване на мобилността на работната сила;

Пето, ще създаване на база данни с местни субекти – местни власти, неправителствени организации, търговци, земеделски производители и социални предприятия, които се квалифицират като субекти, опериращи в зелената икономика;

Шесто изследване на съществуващите финансови механизми и политики за подкрепа на заетост в зелената икономика и секторите туризъм и селско стопанство;

Седмо, формулиране на изводи и препоръки за насърчаване на зелената икономика и секторите с най-висок потенциал за генериране на заетост с фокус върху насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния – България.

Териториален обхват на изследването - *Трансгранична стратегия за създаване на зелени работни места в селските район (ТСЗРМ)* обхваща трансграничната територия на област *Велико Търново*, където териториално е разположена *община Лясковец* и трансграничен окръг *Телеорман*, където е ситуиран партньора по проекта – *Община Виделе*.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

БААТ	Българска асоциация за алтернативен туризъм
БАКСЕТ	Българска асоциация за културен, селски и екологичен туризъм
БАСЕТ	Българска асоциация за селски и екологичен туризъм
БФБ	Българска Фондация Биоразнообразие
БШПОБ	Българо-швейцарската програма за опазване на биоразнообразието
ВЕИ	Възобновяемите енергийни източници
ГКПП	Граничен контролно-пропускателен пункт
ГФ	Горски фонд
ДБ	Държавен бюджет
ДГС	Държавно горско стопанство
ДМА	Дълготрайни материални активи
ДПП	Дирекция на Природен парк
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЗЗ	Защитени зони
ЗЗП	Закон за защита на природата
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗМ	Защитена местност
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗСПЗЗ	Закон за собствеността и ползването на земеделските земи
ИАГ	Изпълнителна агенция по горите
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
ИКТ	Информационно комуникационни технологии
ИМ	Историческа местност
КИН	Културно историческо наследство

КОПС	Комитет за опазване на природната среда
МГОПС	Министерство на горите и опазване на природната среда
МИЕ	Министерство на икономиката и енергетиката
НИПК	Национален институт за паметниците на културата
НСМБР	Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие
НПО	Неправителствени организации
НСИ	Национален статистически институт
НЧ	Народно читалище
ОГМОСТ	Оперативна група за мониторинг и оценка на Стратегията за туризъм
ОП	Оперативна програма
ПДК	Пределно допустими концентрации
ПП	Природен парк
ПР	Пъблик рилийшънс
РДГ	Районна дирекция по горите
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
СОТ	Световна туристическа организация
ССПТ	Световен съвет за пътуване и туризъм
СТИВ	Служба по търговско-икономически въпроси
ТО	Туроператори
ТУП	Териториално устройствен план
ФМ на ЕИП	Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство
ЦСМП	Център за спешна медицинска помощ
ЮНЕСКО/ UNESCO	Организация на обединените нации за образование, наука и култура (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation)

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

БЪЛГАРСКО ПРАВИТЕЛСТВО

EDEN	European Destinations of Excellence
PESTEL	Политически, икономически, социални, технологични, екологични, правни фактори
SEM	Социално-икономически мониторинг
SWOT	Силни и слаби страни, възможности и заплахи

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

1. МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОРЪЧКАТА

За разработване на **ТСЗРМ** е използвана концепцията за стратегическото планиране, според която определен стопански или териториално-административен субект определя посоката си на развитие, в съответствие с измененията във външната среда, състоянието и потенциала на вътрешната среда, промените на пазара и конкуренцията, с цел да си осигури конкурентно предимство.

За разработване на **ТСЗРМ** са използвани два типа методи – емпирични и аналитични. Емпиричните методи са основни научни методи, които служат за събирането на информация чрез средствата на директното или индиректното наблюдение, допитване (анкета), опит или експеримент. В конкретния случай са използвани два метода – преглед на документи или т.нар. *кабинетно проучване* и *допитване* (интервю и анкета) в **три варианта** (лично интервю, онлайн и по телефон) и **два вида** анкетни карти (на хартиен носител и онлайн (CAWI- computer assisted web interview)).

Прегледът на документи се основава на техниката за т.нар. **външно и вътрешно кабинетно проучване**. В рамките на реализирането на настоящата поръчка са обхванати източници извън пределите и в пределите на субекта на поръчката. Използвани са слените методи за събиране на вторични данни: преглед на налични онлайн данни, документи и информация; официални данни, публикувани от държавните институции; данни по поръчка. В конкретния случай са обхванати официални документи – нормативни актове, стратегии, програми и планове, свързани с развитието на „зелените сектори“ и с териториалното развитие на световно, европейско, национално, регионално и местно ниво. Използвани са статистически данни, налични в интернет и/или по поръчка, Евростат, Европейската комисия, Световната организация по туризма, Световния съвет за пътувания и туризъм, Националния статистически институт, Institutul

national de statistica - Romania и други; интернет страници на други организации.

Допитванията са най-разпространеният количествен метод за набиране на социална информация за поведението на изследваните лица. Те могат да бъдат изчерпателни или извадкови в зависимост от това, дали се достига до всички единици от дадена съвкупност, или са подбрани част от тях (извадка) по някакъв принцип.

В случая на настоящата поръчка е приложено **извадково допитване** спрямо генералната съвкупност на индивидуалните жители на селските райони и представителите на малките и средните предприятия от трансграничния регион. **Изчерпателно допитване** е използвано за неправителствените организации и организациите на фермери и производители и органите на местна власт и местно самоуправление в изследвания трансграничен регион. Реализирането на допитването (анкетирането) за нуждите на проучването сред представителите на целевите групи по проекта е извършено чрез комбиниране на **три начина** чрез:

- **Стандартизирано интервю с компютър – онлайн анкетиране;**
- **Стандартизирано персонализирано интервю „лице в лице” (директно интервюиране);**
- **Стандартизирано интервю по телефон (директно интервюиране по телефон).**

Избраната технология за провеждане на допитването (анкетирането) включва използването на анкетна карти в два варианта: **анкетна карта на хартиен носител и онлайн анкета (CAWI).**

Онлайн анкетата (CAWI) е метод за набиране на информация, който включва онлайн въпросник, появяващ се в браузера като уеб страница, която респондентът може да достигне от всяко устройство с интернет. Компютъризираната среда дава възможност за използване на сложни логически схеми, което минимизира грешките и намалява времето за попълване. Отговорите

се записват в момента на посочването им на сървър, което позволява да бъдат проследявани текущо и дава възможност на респондента да се „върне“ за отговор по-късно. Контактът с респондента е директен (без посредник-интервюер), с което се осигурява по-висока обективност на отговорите и се ограничават грешките при записване на отговорите и въвеждането им.

При разработването на ТСЗРМ са използвани методи за анализ на състоянието на средата – PESTEL анализ и SWOT анализ. **PESTEL анализът** е приложен спрямо компонентите на макросредата – в политически (Political), икономически (Economic), социален (Social), технологичен (Technological), екологичен (Ecological) и правен (Legal) фактори (адаптиран по Михайлов). Предназначен е за изучаване на аспектите на външната среда, които могат да повлияят върху стратегията.

SWOT анализ е използван за **разкриване** на състоянието (силни и слаби страни) и тенденциите (възможности и заплахи на средата) на развитието. При анализа на състоянието се изследват силните и слабите страни във вътрешната среда с цел да се установи състоянието на ресурсите, да се оцени капацитета и потенциала и да се идентифицират областите и насоките за подобрения. При анализа на тенденциите за развитие се изследват възможностите и заплахите, произтичащи от външната среда. Анализират се външните фактори, които благоприятстват или ограничават развитието, които обикновено представляват съвкупност от разнородни и в повечето случаи неконтролируеми от системата фактори с положително или отрицателно влияние върху дейността на системата. От особена важност е изучаването и овладяването на ключовите и рисковите фактори.

За нуждите на разработването на ТСЗРМ е използван и метод „Делфи“ като вид качествен метод за оценка. Оценката е осъществена с помощта на експерти – в случая представители на заинтересованите страни. В конкретния

случай този метод е изключително подходящ, тъй като представлява форма на активна консултация, прилагана на ключов етап от изпълнението на поръчката. За прилагането на метода са използвани 28 експерти, които да дадат своето мнение по разглеждания проблем.

2. ГЛАВА ПЪРВА: ЗЕЛЕНА ИКОНОМИКА, ЕКОТУРИЗЪМ, БИОЗЕМЕДЕЛИЕ И ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА

2.1. Зелена икономика

Осъзнаването на отговорността на човека към опазването и съхраняването на планетата Земя води до появата и развитието на общественото движение „инвайронментализъм“ (от английски език „environmentalism“). Участниците в него се стремят да влияят върху индивидуалното поведение и политическите процеси чрез образование, мероприятия и лобиране за защита на природните ресурси и екосистеми.

В исторически план загрижеността за околната среда се проявява в различни форми в различните части на света. Например, още в периода 8-13 век по време на Арабската земеделска революция в Близкия изток се появяват Арабските медицински трактати – едни от първите писмени документи, в които се говори за замърсяването на въздуха, почвата и водата и за неправилното третиране на твърдите отпадъци. През 1272 г. кралят на Англия Едуард I прокламира забрана за горене на морски въглища в Лондон след като въглищния дим в града става непоносим. 680 години по-късно, от 5 до 9 декември 1952 г. англичаните влизат в историята с катастрофалното явление „Големия смог“ (The Great Smog or „Big Smoke“), смесица от битов въглищен пушек, изгорели транспортни газове и индустриален дим, които затискат града в продължения на няколко дни и причиняват невиджано замърсяване на въздуха.

Индустриалната революция в Европа слага началото на значително масово

замърсяване на околната среда и заедно с това на организирани действия за ограничаване и предотвратяване на вредните въздействия върху природата. Като първа широко-машабна, модерна екологична законова мярка се сочи Британският алкален закон от 1863 г., по силата на който петима инспектори са назначени да контролират замърсяването на въздуха с хлороводород в следствие на индустриалното използване на химичния процес на Никола Лъоблан за производство на натриев карбонат (калцинирана сода). В обществен план постепенно се заражда общност на противниците на индустриализацията, причиняваща урбанизация и замърсяване на въздуха и водата.

Началото на екологичните инициативи в В САЩ поставят Бенджамин Франклин и съмишленици през 1739 г. Позовавайки се на „публичните права“, те отправят искане към Общото събрание на Пенсилвания за забрана на изхвърлянето на боклук, а така също и на кожарските дъбилни в търговската зона на Филаделфия. В края на 18 век екологичното мислене в САЩ се разраства благодарение на натуралисти като Джон Мюър и Хенри Дейвид Торо. На 28 май 1892 в Сан Франциско Джон Мюър основа първата в САЩ екологична организация „Сиера клуб“. Той лобира усилено за разширяването на един от най-старите старите национални паркове - Националният парк Йосемити. Торо пише философското произведение „Уолдън“ или „Живот в гората“, в което пропагандира философията за природно-съобразен начин на живот.

През 20-ти век идеите за опазването на планетата Земя разширяват своята популярност и печелят нови привърженици. Последствия от неразумната човешка дейност като изчезването на американския странстващ гълъб и заплахата от изчезването на американския бизон мобилизират природо-защитниците. Активните им действия в САЩ заставят президента Удроу Уилсън да внесе в Конгреса през 1916 г. закон за създаване на Националната паркова служба – държавен орган за управление на природните паркове и историческото наследство на страната. През

1949 посмъртно е отпечатана книгата „Алманах на пясъчен окръг” (A Sand County Almanac) на американския еколог и натуралист Алдо Леополд, която изиграва важна роля за разширяване на екологичното съзнание в обществото. През 1962 биологът Рейчъл Карсън издава своя труд „Тиха пролет” (Silent Spring), в който аргументирано се посочва опасното влияние върху природата и човешкото здраве на неконтролното използване на химически препарати и най-вече на препарата „ДДТ”. Авторът предупреждава, че разпространяването на подобни вещества в природата водят до ракови заболявания и до унищожаването на животни и птици. Разработката на Карсън предизвиква създаването на Агенцията за защита на околната среда на САЩ през 1970.

Нарастването на общественото екологично съзнание се институционализира в мощни неправителствени организации. Особено популярно става движението „Чипко”, възникнало през 70-те години на 20-ти век. Инициатори са група селяни от северна Индия, които се опълчват срещу безразборното обезлесяване на околната местност, с търговски цели. Те стават много популярни с тактиката си, която се състояла в това, че отивали в гората и прегръщали дърветата, за да ги спасят от сеч (tree hugger – който прегръща дървета). През 1971 г. в Канада е основана независимата международна екологическа организация „Грийнпийс” (в превод Зелен мир от английски: Greenpeace). Основна цел на организацията е да предизвика решаването на глобалните екологични проблеми, включително и чрез привличане вниманието на човечеството върху тях чрез средствата за масова информация. След отделянето си от Сиера клуб, Дайвид Брауър създава през 1969 г. в САЩ екологичната организация „Приатели на Земята”, която от 1971 г. се превръща в международна мрежа от национални и регионални организации. Днес Приатели на Земята включва 77 национални организации с общо над 5000 активисти по света. Също в средата на 70-те години възниква и се институционализира концепцията за „дълбоката екология”, чийто първи застъпници

са участниците в движението „Назад към земята”. Привържениците на това движение пропагандират и практикуват живот извън обществото при автентични природни условия.

Засилването на активността на еколозите довежда през 1973 год до приемането на Закона за застрашените видове в САЩ. и до подписването на Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора, по-известна като Вашингтонската Конвенция или CITES. Конвенцията е подписана във Вашингтон през 1973 г. и влиза в сила на 01.07.1975 г. Понастоящем 175 страни са се присъединили към Конвенцията. Една от тях е България, за която Конвенцията влиза в сила през 1991 г.

Съществена подкрепа на концепцията за „дълбоката екология” и за всички екологични движения е теорията „Гея” на Джеймс Лавлок, представена през 1979 г. в първата му книга „Гея. Нов поглед върху живота на земята”. Авторът е английски учен и изобретател, колкото химик, толкова физик и медик. Започва да работи за НАСА в 1961 г. и изследванията му за земната атмосфера и световния океан го довеждат до оформяне на странна теория, която през 80-те години изглежда не толкова безумна за съвременниците му от твърденията на Галилей или Айнщайн. Джеймс Лавлок твърди че „въздухът, океаните и сушата образуват сложна саморегулираща се система, формирала се след милиарди години взаимодействие на живите организми с тяхната околна среда, която поддържа условия за съществуването на живота, т.е. регулира температурата, химическия състав на атмосферата и дори солеността на моретата”. Казано популярно - малки отклонения на изброените показатели, които учените наричат флуктуации, се поемат от Гея и екосистемата на планетата се възвръща в равновесно състояние.

В новата си книга, „Отмъщението на Гея”, Лавлок обрисова доста песимистична картина за съдбата на планетата Земя още в края на 21 век. Според него възможностите за саморегулиране на планетарната екосистема са изчерпани.

Промените в климата, предизвикани от хората, стават все по-големи от флуктуациите, които Гей може да понесе. Според Лавлок “ние не трябва да забравяме, че вече нямаме много време за реагиране. Запаленото за топлина огънче се е превърнало в пожар, който бушува стихийно. Увеличаването на въглеродния диоксид в резултат на реакцията на Гей, води не до линейно, а до ускорено увеличаване на температурата. Само повишаване с 4 градуса С0, и от африканското земеделие няма да остане нищо, растителните видове ще започнат да измират, без да са приспособени, Северният ледовит океан ще стане черно море, поглъщащо, а не отразяващо 90% от слънчевите лъчи. А много вероятно е при продължаване на безумието на глобалистите в края на века повишаването на температурата да достигне цели 5.8 градуса С0. Като следствие нивото на океаните ще се вдигне с 5 до 7 метра. Това означава край на мегаполиси като Лондон, Калкута, Ню Йорк, Токио. До края на нашия век - продължава проф. Лавлок, - милиарди ще умрат, а малкото двойки, останали за продължаване на човешкия род, ще оцеляват в Арктика, където климатът ще остане все още поносим за живот”. Могат ли хората да избегнат „Отмъщението на Гей”? Трудно - казва в книгата си проф. Лавлок, защото критичната точка е премината и дори при забрана на всякакви горива, отделящи парникови газове, ще са необходими 1000 години за заличаване последствията от цивилизацията на 20-ти век. Договорът от Киото (1997 г.) е козметика, на която не можем да се надяваме. Ако хората имаха на разположение поне 50 години и политическа воля, може би биха могли да впрегнат цялата енергия на вятъра, океаните, слънцето и реките, т.е. на т.нар. възобновяеми източници. Но време няма. Истинската опасност на нашето време не е международният тероризъм, а глобалното затопляне. Загрижеността на съвременното човечество за своето бъдеще задвижва концептуалната и законодателната дейност на легитимните международни организации за съхраняване на планетата Земя. Развива се и се утвърждава идеята за устойчивото развитие.

Зелената икономика се превръща във все по-актуална тема на глобалното развитие и развитието на Европейския съюз (ЕС). Една от основните теми на Конференцията „Рио+20“, „The future we want“ (UN, 2012) през 2012 г. е „Екологичната икономика в контекста на устойчивото развитие и премахването на бедността“. През 2011 г. Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и Програмата на ООН за околната среда изготвят обстоятелни доклади относно зелената икономика. Идеята за екологосъобразна, конкурентоспособна, зелена икономика като принос към устойчивото развитие и ефективно използване на ресурсите е част от мерките на ЕС за постигане на стратегическа конкурентоспособност на Съюза. Европейският съюз се стреми да интегрира целите на своята стратегия за устойчиво развитие във всички свои политики. През 2006 г. ЕС обновява стратегията си за устойчиво развитие, а през 2009 г. е въведен пакет от мерки в областта на енергетиката и климата, съобразно приетата Стратегия Европа 2020.

Според дефиницията на Европейската агенция по околна среда „Зелената икономика е тази, в която политиките и иновациите позволяват на обществото да използва ефективно ресурсите, да подобрява човешкото благосъстояние чрез подход на приобщаване, като същевременно се опазват природните системи, които поддържат живота на земята“ (<http://www.eea.europa.eu/themes/economy/about-green-economy> and EEA, 2012). В най-простия си вид, зелената икономика може да се разглежда като икономика, която е нисковъглеродна, ефективно използва ресурсите и социалното включване. На практика, зелена икономика е тази, чийто ръст в доходите и заетостта се задвижва от публични и частни инвестиции, които намаляват въглеродните емисии и замърсяването, подобряват енергийната и ресурсната ефективност, както и предотвратява загубата на биологично разнообразие и екосистемни услуги ([www.unep.org / green-economy](http://www.unep.org/green-economy)).

2.2. Екотуризм

Възникването на термина „екологичен туризъм” или съкратено „екотуризм” и нарастването на популярността му е следствие на новите тенденции в съвременния туризъм. Понятието отразява загрижеността на хората за опазване на природата. Концепцията за екотуризма възниква в началото на 80-те години на 20-ти век в САЩ, когато се предприемат тенденциозно пътувания до отдалечени места със съхранена природа. През последните 10 години екотуризмът се превръща в шлагер на туристическата индустрия. Първоначално е смятан за алтернатива на масовия туризъм, който се свързва с отрицателни въздействия върху околната среда и културните дадености на дестинациите. Създава се и се оформя като вид алтернативен туризъм, който има минимално въздействие върху екосистемите. За едни автори екотуризмът представлява ”пакетни пътувания за богати хора до екзотични дестинации”, в повечето случаи „дива (необитавани) земи”, докато други го дефинират като „ходене с раници на гърба”, практикувано от млади хора с ограничени финансови средства¹

За обозначаване на екологичния туризъм се използват многобройни термини като: „природен туризъм”, „природосъобразен туризъм”, „див туризъм”, „слабовъздействащ туризъм”, „устойчив туризъм”, „зелен туризъм”, „ориентиран към природата туризъм”, „мек туризъм”, „предпазен туризъм”. Съществува редица интерпретации на понятието „екологичен туризъм”. Първият, който използва термина „екотуризм” е Хектор Кебалос Ласкуране². През 1981 год. той употребява испанския термин „туризмо екологико” (turismo ecologico), визирайки форми на екологичен туризъм. По-късно, през 1983 година, същият автор започва да използва съкращението „екотуризм” (ecoturismo). Ласкуране разбира

¹ Алексиева, Й., Стамов, Ст., 'Специализирани видове туризъм' – част I, изд. Кота, Стара Загора, 2006, глава 6, стр. 297

² Mader, Ron. Ecotourism Champion: A Conversation with Hector Ceballos-Lascurain// <http://www.planeta.com/ecotravel/weaving/hectorceballos.html>, june 2010

екотуризма като “пътуване до относително девствени (спокойни и незамърсени) природни места със специфичната цел за изучаване и наслаждаване на пейзажа, на местната флора и фауна, както и на наличните местни културни дадености (наследени и съвременни). Екотуризмът включва научен, естетически и философски аспект, независимо, че не е задължително „екотуристът” да бъде професионален учен, творец или философ. Основният момент е, че практикуващият екотурзъм човек има възможност да се потопи в природата по начин, невъзможен за хората в тяхната обичайна, градска среда. Екотуристът формира с голяма вероятност съзнание и познание за природната среда заедно с нейните културни аспекти, което съзнание го превръща в природозащитник”³. С развитието на екотуризма се увеличава и броят на неговите определения.

Една от първите дефиниции на екотуризма е формулирана от Международното общество за екотуризм (The International Ecotourism Society (TIES)) през 1990 г. и гласи: „екотуризмът е отговорно пътуване до природни места, което опазва околната среда и допринася за благополучието на местните хора”.⁴ В Австралийската национална стратегия на екотуризма е записано, че екотуризмът е „базиран на природата туризъм, включващ образование и интерпретация на природната среда и се управляван така, че да бъде екологично устойчив”.⁵ Ларман и Дурст определят екотуризма като вид туризъм, при който „привличането на туриста от дестинацията се основава на интереса му към една или няколко характеристики на нейната природна история. Посещението съчетава образование, почивка и приключение”⁶. Според Goodwin екотуризмът е „туризъм със слабо въздействие върху природата, който допринася за поддържането на видове и местообитания или директно чрез конзервация или

³ Пак там.

⁴ TIES//<http://www.ecotourism.org>. june, 2010

⁵ Fennell, D. Ecotourism: An introduction. London: Routledge, 1999

⁶ Пак там.

индиректно чрез осигуряване на достатъчно доходи на местната общност за оценка и защита на нейното природно наследство”⁷. От своя страна експертите на Световна организация по туризъм (COT) обозначават с термина „екотуризм” всички форми на туризъм, които имат някои от следните характеристики:⁸

- Осигуряват приоритетно наблюдаване и възприемане на природната среда и културното наследство в дестинацията;
- Акцентират върху образователни и интерпретиращи дейности;
- Осъществяват се от специализирани туроператори и туристически фирми на нивото на малкия и среден бизнес;
- Оказват минимален екологичен, социален и културен ефект върху приемащото място;
- Ориентирани са към поддържане на природните територии, използвани от туризма и съдействат за опазване на биологичното разнообразие;
- Повишават благосъстоянието на местните хора, при координиране на усилията на местното население, частните, общинските и държавните структури.

На основата на разгледаните дефиниции и специфични черти на екотуризма, би могло да се предложи едно обобщено определение, според което: *екотуризм е всеки вид и форма на специализиран и устойчив туризъм, чрез които се опознава, преживява и съхранява автентична природно-културна среда и се повишава благосъстоянието на приемащото население в туристическото място.*

2.2.1. Характерни подвидове и форми на екотуризм

Съществуват различни видове и форми на екотуризм, които могат да бъдат разграничени по мотивационни или организационни признаци.

⁷ Пак там.

⁸ UNWTO. World Ecotourism Summit – Final Report. Madrid, 2002. // pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/.../1269-1.pdf

Според мотивите на туристите основните видове екотуризъм са: познавателният туризъм; орнитоложкият туризъм-наблюдението на птици; фототуризмът; приключенският туризъм; пещерният туризъм; пешеходният туризъм; велотуризмът; практикуването на скално катерене; въздушни спортове; спортно ориентиране; рафтинг; събиране на билки и гъби и др..

Връзка с екотуризма имат ловният туризъм, селският туризъм и виненият туризъм. Като вид екотуризъм може да се разглежда и „туризмът срещу бедността” (pro-poor tourism), който се практикува в развиващите се страни като основно средство за подобряване на местната икономика.

Познавателният туризъм е специализиран вид туризъм, при който се преплитат както мотиви, така и външни признаци, които определят характера на туристическото пътуване.⁹ Туристът предприема познавателно пътуване с по-обща или с по-конкретна познавателна цел. То може да бъде подчинено на общо запознаване с интересни и уникални природни и антропогенни феномени. От друга страна, познавателният туризъм може да кореспондира със строго специфична група познавателни интереси и мотиви на туриста - природно-познавателни, културно-познавателни, научно-познавателни и т.н.

Орнитоложкият туризъм е свързан с наблюдението и изучаването на птици. Наблюдението на птици, както и на останалите представители на фауната и флората, е полезна дейност и не оказва силни негативни влияния. Чрез орнитоложкия туризъм посетителите се докосват до природата, опознават нейното богатство и започват да я ценят и пазят. Фототуризмът има сходни особености и въздействие върху туристите. Наричан е още фотосафари. Практикува се най-вече от любителите и професионалистите в областта на фотографията.

Друг вид екотуризъм може да бъде приключенският туризъм. Приключение

⁹ Нешков, М., Ракаджийска, С., Дъбева, Т., Маринов, Ст., Велева, М., Казанджиева, В., 'Въведение в туризма', изд. 'Наука и икономика', ИУ- Варна, 2007 г., стр. 54

е едно необичайно преживяване, включително с ниво на риск и несигурност, което най-често се реализира в необичайна прородна среда.

Пещерният, наричан още спелеотуризм, е свързан с посещения на пещери. Повечето посетители предприемат такива пътувания с познавателна цел. Други туристи организират преходи в пещерите, които се причисляват към екстремните спортове.

Пешеходният туризм е предпочитана форма за активен отдих и рекреация сред природата.¹⁰ В основата му стои най-достъпната в спорта дисциплина - ходенето. Човешкото тяло се нуждае от движение за поддържане в добро състояние неговите системи и органи. Чрез енергичното ходене се натоварва костната система, стимулират се кръвообращението и дихателната система. Популярността на пешеходния туризм се дължи на обстоятелството, че за практикуването му не се изискват специални условия, факторът „сезонност“ отпада, тъй като може да се упражнява през всички сезони. Подходящ е за всички възрасти и еднакво достъпен за двата пола. Въздействието от ходенето при пешеходния туризм се засилва от красивата природа и чистия планински въздух.

Практикуването на велотуризм също може да се разглежда като разновидност на екотуризма. Карането на велосипеди е редовна практика в нископланинските райони сред природата и чистия въздух. Този вид туризм е полезен и не засяга с вредни последствия околната среда.

Екотуризмът създава предпоставки за практикуване и на въздушни спортове. Такива са например парапланеризмът и делтапланеризмът. Екотуризмът кореспондира тясно и със спортове от вида на скалното катерене и спортното ориентиране. Практикуването на катерене и ориентиране сред природата съдейства за изграждането на ценни практико-приложни навици: ориентиране в

¹⁰ Апостолов, Н., Стаматов, Ст., Томова, С., Стоянов, Ст., 'Специализирани видове туризм', изд. на Нов Български Университет, 1995г., стр. 59

непозната местност; работа с карта и бусола; преодоляване на естествени препятствия; самостоятелно и за кратко време вземане на правилни решения и други. Характерна особеност на тези спортове е, че подготовката и провеждането на състезания са свързани с изискването всяко състезание да се провежда в непознат за участниците район. Екотуристите могат да практикуват и рафтинг. Рафтингът е екстремн спорт, при който се извършват спускания с лодки (рафтове) по буйни (например придошли от снеготопенето) реки.

Характерните преобладаващи форми на реализация на различните видове екотуризм са както следва:

- Според използвания вид транспорт – пешеходен, автомобилен, автобусен, железопътен, корабен екотуризм;
- Според използваните средства за подслон – екотуризм в хижа, къмпинг, еко-къща, семеен хотел, екохотел, екоселище;
- Според формулата на престой – екотуризм само с нощувка, екотуризм с нощувка и закуска;
- Според броя на участниците – индивидуален екотуризм и групов екотуризм;
- Според форамата на организация – организиран (фотосафари) и неорганизиран (пешеходен) екотуризм;
- Според сезона на провеждане – целогодишен (спелеоложки) и сезонен (орнитоложки).

2.2.2. Организационни особености на екотуризма

Екотуризмът е сектор на туристическата индустрия, който освен на законите на пазара е подвластен на опитите за управлението му от различни правителствени и неправителствени организации. Някои страни, дестинации и фирми имат специални стратегии и програми за развитието на екотуризма.

Туристите, практикуващи екологичен туризм са така наречените

„отговорни” или „зелени” потребители. Пример за такъв сегмент е „Здравословен и устойчив стил на живот” (Lifestyles of Health and Sustainability (LOHAS)). Сегментът е съставен от потребители с подчертана ориентация към здравословен начин на живот, фитнес, околната среда, личностното развитие, устойчив начин на живот и социална справедливост. Разграничението на LOHAS е направено за пръв път през 2000 год. в резултат от маркетингово проучване на Природния маркетингов институт (The Natural Marketing Institute). С проучвания на института през следващите години размерът и структурата на сегмента се прецизират. Само в САЩ през 2006 год. размерът на LOHAS се оценява с потребителско търсене на стойност 209 милиарда щат. долара. Проучванията сочат, че приблизително 19% от възрастните американци или 41 милиона от общо 215 милиона могат да бъдат причислени към тази група потребители.¹¹

В рамките на общността на „отговорните” или „зелените” потребители се формира и развива пазарният сегмент на „зелените туристи”. Зелените туристи са със съзнанието, че туризмът е предпоставка за много и различни видове замърсявания. Осъзнавайки вредни въздействия на туризма, „зелените туристи” отчитат шанса и възможността да помогнат на околната среда, докато участват в туристическо пътуване. От тази гледна точка, „зелените туристи” се определят като туристи с приятелско поведение спрямо околната среда през цялото време на своята ваканция в широк туристически контекст. „Зелените туристи” се отъждествяват с екотуристите, макар че някои автори смятат вторите за подсегмент на първите. В по-тесен смисъл екотуристите са тези с приятелско поведение спрямо околната среда по време на ваканцията си, която е свързана с туризъм в природна среда.¹² Въпреки, че сегментът на „зелените туристи” се разраства, техният поведенчески профил все още не е добре изследван и описан.

¹¹ Цит. по Маринов, С. и др. Насоки за внедряване на концепцията „зелени хотели” в община Варна, Варна 2009

¹² Пак там.

Екотуризмът е повече индивидуален или групов туризъм, практикуван от малки групи (средно 25 човека), който се предлага от малки и средни фирми (специализирани туроператори и семейни хотели) в природни области. При него се организират турове за малки групи в места с автентична природа с образователна цел, постигана чрез местни интерпретатори и специализирани екскурзоводи. Екотуризмът се основава на посещението и преживяването на природните дадености на дадено туристическо място. Като основа на екотуристическия продукт служат местоположението, релефът, климатът, водите, почвите, флората и фауната на туристическото място. Поради факта, че различните защитени местности (резервати, паркове и др.) притежават уникална и разнообразна природа, те най-често се използват като територия за създаване, предлагане и потребление на специализирани екологични туристически продукти.

Създаването на екотуристически продукти се нуждае от специализирана инфраструктура и туристическа суперструктура от рода на екопътеки, сигнализирани пешеходни маршрути, панорамни площадки, хижи, екокъщи, екохотели и др. При екотуризма цените играят важна роля за управление на туристическото търсене. В ценово отношение водеща е не печалбата, а съображения относно последиците за дестинацията.

Въз основа на специфичните особености на екологичния туризъм, може да се обобщят следните **изисквания към организирането и практикуването на екотуризм:**¹³

На първо място, не трябва да се допуска намеса върху обитателите на дивата природа. Туристите не трябва да изолират животни от естествената им среда; да отделят малките от майка им; да изолират излизащите от водата или сушата животни; да преместват птици от гнездата им, животни от

¹³ Алексиева, Й., Стамов, Ст., 'Специализирани видове туризъм' – част I, Изд. „Кота“, Стара Загора, 2003, глава 6, стр. 312

техните дупки, хралупи и други местообитавания; да махат клони, листа и др. подобни в близост до местообитаването на животни и птици; да стоят дълго време до леговищата на животните; да дразнят и докосват животните. Наблюдаването на птици трябва да става отдалеч - чрез специални за целта бинокли; да се упражнява контрол върху шума, който би притеснил птиците; да се говори тихо.

На второ място, отпадъците не трябва да имат негативно въздействие върху околната среда - нито в екологичен, нито в естетичен план. Туроператорите трябва: да обясняват на туристите чувствителността на природата към отпадъците; да осигурят събиране и изнасяне на всички отпадъци по време на престоя на туристите в посещаваната от тях природна зона; да стимулират поддържането на чистота в региона. Плавателните съдове (лодки, параходи и др.), водещи туристи в екологично чисти зони и резервати, трябва да имат системи за прибиране или преработване на отпадъците.

На трето място, необходимо е да се укрепва устойчивото развитие на екотуризма в съответната природна област чрез създаване на местни екскурзоводи, сдружения на собствениците на земи и представителите на агенции и обществени организации за опазване на околната среда, които да създават за всеки регион специални правила и мерки за защита на природните ресурси. Опитът, който туристът придобива при посещение на природна зона, трябва да обогати неговите знания и оценката му за природната среда, за нейното устойчиво развитие и запазване. Това става чрез обучение на екскурзоводи (природолюбители), които да съпровождат туристите при всяко тяхно посещение в природната зона. Необходимо е екскурзоводите да са много добре информирани за животинското и растителното разнообразие в съответния регион; да разполагат с информация, която да поднасят на туристите и с поведението си да стимулират приятелско отношение към природата и желание за нейното опазване. Максималният брой хора, които

посещават дадена област, не трябва да бъде повече от 25 човека в група, но в зависимост от чувствителността на природния обект може да бъде и до 5-10 човека.

На четвърто място, туристическите посещения трябва да стимулират запазване целостта на посещаваните обекти и региони. В дестинациите за екотуризм има атрактивна флора, фауна, уникална култура и красив природен пейзаж, които трябва да се пазят. В дестинацията трябва да се стимулира местна собственост върху предлаганите услуги. Трябва да се дава възможност на екотуристически дейности да създадат икономическа полза за местните хора и да се стимулира устойчиво развитие на природната среда, запазвайки или разширявайки биоразнообразието; консервирайки, поддържайки или обогатявайки природни и културни системи.

2.2.3. Пазарният сегмен „зелени туристи”

Загрижеността на съвременния човек както за собственото му здравословно и материално благополучие, така и за опазването на околната среда, го превръща в разумен потребител. Възникват и се развиват пазарни сегменти от „отговорни” или „зелени” потребители. Пример за такъв сегмент е „Здравословен и устойчив стил на живот” (Lifestyles of Health and Sustainability (LOHAS)).

Сегментът е съставен от потребители с подчертана ориентация към здравословен начин на живот, фитнес, околната среда, личностното развитие, устойчив начин на живот и социална справедливост.¹⁴ Разграничението на LOHAS е направено за пръв път през 2000 год. в резултат от маркетингово проучване на The Natural Marketing Institute.¹⁵ С проучвания на института през следващите години размерът и структурата на сегмента се прецизират. Само в САЩ през 2006 год. размерът на LOHAS се оценява с потребителско търсене на стойност 209

¹⁴ LOHAS: What is it? // <http://www.lohas.com/>, July 2009

¹⁵ The Natural Marketing Institute // <http://www.nmisolutions.com/about.html>, July 2009

милиарда щат. долара. Проучванията сочат, че приблизително 19% от възрастните американци или 41 милиона от общо 215 милиона могат да бъдат причислени към тази група потребители. В структурно отношение LOHAS включва шест подсегмента, както е показано в Таблица 2-1.

Таблица 1.

Подсегменти на пазарния сегмент „LOHAS”

Лично здраве • Природни, органични продукти • Хранителни продукти • Комплексни здравни услуги • Диетични добавки • Уелнес – продукти В САЩ: 118,03 милиарда \$	Природно-съобразен начин на живот • Интериорна и екстериорна мебелировка • Органични почистващи препарати • Компактни флуоресцентни лампи • Благотворителност за социална промяна В САЩ: 10,6 милиарда \$
Зелено строителство • Жилищна сертификация • Електроуреди „Енергийна звезда”¹⁶ • Устойчиви подови настилки • Възобновяеми енергийни системи • Алтернативни на дървените материали В САЩ: 50 милиарда \$	Алтернативен транспорт • Хибридни превозни средства • Биодизелно гориво • Програми за „подялба” на леки автомобили В САЩ: 6,12 милиарда \$
Еко туризъм • Еко-туристически пътувания • Еко-приключенски пътувания В САЩ: 24,27 милиарда \$	Алтернативна енергия • Кредити за възобновяема енергия • „Зелено ценообразуване” за употребена енергия В САЩ: 380 милиона \$

¹⁶ „Енергийна звезда” (Energy Star) е съвместна програма на Агенцията по опазване на околната среда и енергийното министерство на САЩ..

Източник: LOHAS Background¹⁷

В рамките на общността на „отговорните” или „зелените” потребители се формира и развива пазарния сегмент на „зелените туристи”. Проучванията установяват следните факти: ¹⁸

- 51% от германските туристи считат, че екологичната нощувка е особено важна;
- 50% от германските, австрийските и френските туристи оценяват опазването на околната среда като важен приоритет;
- 12% от германците приветстват обозначаването и разграничаването на екологичните услуги от останалите услуги;
- 90% от британците считат, че е задължение на хотелите да опазват околната среда;
- 87% от британците биха предпочели да отседнат в екологичен хотел;
- 50% от британците биха платили 30 британски лири повече за двуседмичен престой в екологичен хотел;
- 59 % от австрийците избират своята туристическа дестинация по критериите „добра природа” и „здравословна околна среда”;
- 66 % от австрийските туристи са склонни да заплатят за по-скъпа нощувка в екологичен хотел;

Зелените туристи са със съзнанието, че туризмът е предпоставка за много и различни видове замърсявания като: ¹⁹

- Замърсяване на въздуха и шум - туризмът предполага използването на най-различни видове транспорт и енергийни продукти, което засилва наслагването на вредни парникови газове изпарения. Шумовите замърсявания от различните

¹⁷ LOHAS Background// <http://www.lohas.com/>, July 2009

¹⁸ Rainer, Ernst. G&L, Energon. EU Ecolabel for tourist accommodation & camp site services.

¹⁹ На-зелено.com. Почивките. Статия от www.go-green.com, преведена от Ирина Илиева

видове транспорт, включително и тези за забавление като джетове, яхти, снегоходи и др., нарушават и объркват местните популации на животинския и растителния свят;

- Създаване на големи количества твърди отпадъци и боклук - в добавка към огромните количества замърсявания по време на път, туристите имат навика да оставят след себе си и боклук, подобно на „следа”, опустошавайки местността и застрашавайки местната флора и фауна;
- Създаване на големи количества отпадъчни води - отпадъчните води от хотелите и другите туристически обекти замърсяват естествените водоизточници и нарушават местните екосистеми.

2.2.4. Концепцията „зелен хотел”

Масовизирането на обществените движения за опазването на околната среда и разрастването на пазарния сегмент на „зелените потребители”, от една страна, и институционализирането на екологични програми и практики от неправителствени и правителствени организации на национално и международно равнище, от друга страна, водят до „зелена ориентация” на производството и предлагането на стоки и услуги. Инициативите на зелените сподвижници предизвикват търсене на нови маркетингови подходи за спечелване на „зелен” пазарен дял. Напоследък тази тенденция обхваща и хотелиерството – все повече хотели се обявяват за зелени и предлагат еко-варианти на обслужване и настаняване.²⁰

Хотелите консумират големи количества от най-различни ресурси и оказват сериозно негативно влияние върху околната среда. Проучване показва, че хотел със 150 стаи изразходва за една седмица толкова вода и енергия, колкото 100 четиричленни домакинства изразходват за една година. Основни причини за

²⁰ Хефлер, Лоурънс. Да бъдем еко за гостите, природата и бранда // <http://www.horemag.bg/print.php?storyid=484625>, 13/04/2008

подобно голямо потребление на ресурси са:²¹

- Домакинствата не разходват през нощта и през голяма част от деня, докато хотелите разходват за осветление, климатизация и др. 24/7 (24 часа в денонощие/7 дни в седмицата);

Хората в домакинствата са загрижени за пестене на вода и енергия и упражняват самоконтрол, докато много от гостите на хотела проявяват безгрижие относно консумацията на ресурси в обекта;

- Сапуни, шампоани и хранителни продукти се употребяват многократно в семейството до пълното им изразходване, докато в хотела много подобни продукти се използват еднократно;

- Домовете на домакинствата са оразмерени съобразно броя на обитателите, докато хотелите са оразмерени за повече от броя на регулярно пребиваващите в обекта гости, което поражда строеж и климатизация на неизползвани пространства.

Отчитайки горепосочените обстоятелства, зелените програми предоставят икономически и маркетингов шанс на хотелиерските предприятия. Те помагат на хотелите не само да намалят разходите си за ресурси, но и да се отличат в съзнанието на потребителите. Асоциацията „Зелени” Хотели („Green” Hotels Association) определя „зеления” хотел като „екологично съобразен обект, чийто мениджъри са готови да въведат програми за пестене на вода и енергия и намаляване на твърдите отпадъци, като по този начин, пестейки пари, помагат за опазване на нашата и единствена планета Земя”²².

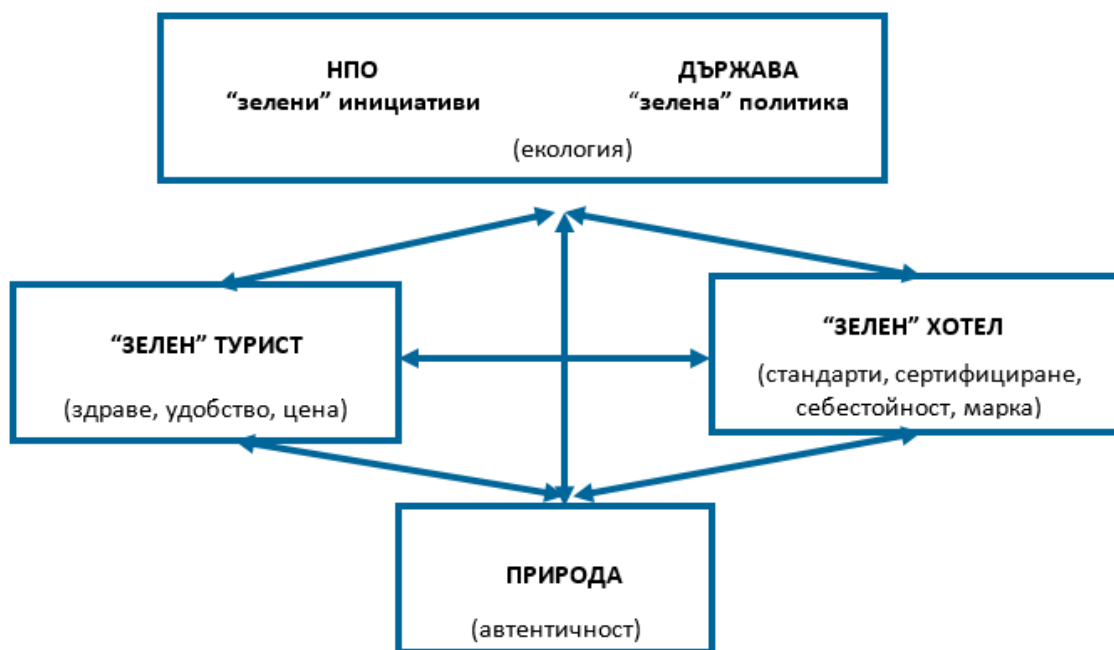
В икономически аспект прилагането на концепцията „зелен” хотел се отразява директно на печалбата от дейността и повишава стойността на хотела в дългосрочен план. Чрез нея кадрите се задържат дългосрочно, защото

²¹ Cassingham, Kit. ECONomically Sound. http://www.economicallysound.com/about_us/

²² „Green” Hotels Association // <http://greenhotels.com/index.php>

управлението действително полага грижи за тяхното здраве и благосъстояние. В маркетингов аспект прилагането на концепцията „зелен“ хотел позволява и улеснява създаването и поддържането на лоялни клиенти. Концепцията „зелен“ хотел е представена на Фигура 2-1.

Фигура 2-1. Концепцията „зелен“ хотел

Обобщавайки съществуващите практики, критериите и показателите за конкретизиране на концепцията „зелен хотел“ могат да се систематизират, както следва в Таблица 2-2.²³

²³ EU. The European Eco-label for Tourist Accommodations.. Commission Decision 2003/287/EC of 14 April 2003.; The Travel Foundation. “Зеленото” е добре за зимните спортове. // <http://www.makesnowsportsgreener.com/uploads/documents/bulgarian.pdf>

Таблица 2-2

Примерни критерии и показатели за „зелен” хотел

Етап от дейността	Критерии	Примерен показател
Предпроизводствен етап	Консумацията на енергия е ограничена	Минимум 22% от употребяваната енергия да бъде от възобновяеми източници
Предпроизводствен етап	Консумацията на вода е ограничена	Количество вода от чешма или душ < 12 л/мин.
Производствен етап	Екологично ориентирано управление	Обучение на персонала по прилагане на екологични мерки и екологично поведение.
Производствен етап	Намалява се количеството на произвежданите отпадъци	Събиране, разделяне и транспортиране на отпадъците до определените за целта места
Производствен етап	Благоприятства се използването на възобновяеми ресурси и на по-малко опасни за околната среда вещества	Ограничено използване на вредни за околната среда дезинфектанти
Производствен етап	Насърчава се екологичното образование и общуване	Информация в хотела за местния обществен транспорт

2.2.5. Сертификационни практики за „зелен хотел”

Началото на институционализираните стандартизационни, сертификационни и маркировъчни практики за екологичност на човешката дейност се поставя през 1973 г. на основата на Принципите на Европейската общност и приетия във връзка с тях План за действие за прилагане на защитни предупреждения за околната среда. Срещата на високо равнище по проблемите на планетата Земя и конференцията на ООН по околната среда и развитието през 1992 год. в Рио де Жанейро ускорява появата и развитието на екологични сертификационни инициативи в две основни направления:

- **Системи за управление на околната среда (СУОС)**, включително стандартизиране, внедряване и сертифициране в различните организации.
- **Екомаркировка на продукти;**

Системите за управление по околна среда (СУОС) са предназначени да редуцират негативните влияния на организациите върху околната среда. Внедряването на СУОС води до спазване на изискванията на потребителите и законодателството по околна среда, до намаляване на разходите чрез ефективна употреба на енергия и ресурси, до по-добър имидж на организацията и увеличаване на нейната привлекателност за инвеститори и до намаляване на застрахователната тежест.

Добра илюстрация за същността на СУОС е регламентът на ISO 14001:2004. В основата на стандарта ISO 14001:2004 стои загрижеността на човечеството за осъществяване на устойчиво развитие на планетата. Стандартът има същата структура и носи идеята за непрекъснато подобряване, характерни за ISO 9001:2015. Стандартът определя изискванията към системата за управление на околната среда, която може да се интегрира с други изисквания за управление, за да помогне на организациите да достигнат, както икономическите си цели, така и целите, свързани с околната среда. Чрез сертифицирането си по ISO 14001:2004

организации от всякакъв вид проявяват своята загриженост за прилагане на стабилна система за опазване на околната среда чрез контролиране на влиянието на техните действия, продукти или услуги върху околната среда. Ползите от прилагането на ISO 14001:2004 са следните:²⁴

На първо място, сертифицираните Системи за управление на околната среда минимизират риска от екологични инциденти. Това създава условия за по-ниски застрахователни премии, осигуряване на по-високо доверие по отношение на инвеститорите, стабилно присъствие на европейския и световен пазар.

На второ място, висшето ръководство на организацията отделя голямо внимание на процесите, дейностите, материалите и продуктите, които се използват. По този начин се създава увереност, че организацията знае и спазва законовите изисквания относно околната среда, както и че са ангажирани всички нива в организацията чрез поставяне на цели и очаквани резултати и делегиране на отговорности.

На трето място, чрез сертификацията по ISO 14001:2004 организацията доказва и демонстрира своята отговорност за запазване на околната среда за бъдещото поколение. Наблюдението и измерването на основните характеристики помага на висшето ръководство да работи по-ефективно.

На четвърто място, намаляването на отпадъците и подобреният контрол върху суровините и енергията водят до по-малки режимни разходи и съответно се увеличава печалбата. Подобрява се оперативната дейност чрез анализ на оперативните процеси.

Сертифицирането по ISO 14001:2004 се препоръчва от регулаторните органи като средство за предотвратяване на замърсяването на околната среда. Чрез повишаване на личното съзнание и изискването за комуникация с властите, в случай на възникнал проблем, се намалява рискът от подвеждане под отговорност.

²⁴ "АДС Консулт ООД"// <http://www.ads-consult.com/pagebg.php?P=1&SP=2>

Етапите на реализация на системите за управление (СУ) до придобиването на сертификат по различните стандарти са както следва:²⁵

1 ЕТАП: Одит на състоянието:

- провеждане на първоначално обучение;
- първоначален одит за установяване на съответствие на действащата система с изискванията на конкретния стандарт;
- анализ на състоянието и определяне на структура на СУ;
- разработване на графици за изпълнение на разработката, изготвяне на всички необходими документи по изграждането на СУ – заповеди, програми и др.

2 ЕТАП: Разработване на документите от СУ:

- разработване на документите от СУ - процедури, оперативни документи, наръчник и др.;
- поетапно приемане на документите от съвместни работни екипи;

3 ЕТАП: Внедряване:

- провеждане на обучение по внедряване;
- извършване на одити по елементите от стандарта при внедряването на системата;
- извършване на изменения в документите при установена необходимост по време на одитите.

4 ЕТАП: Функциониране:

- провеждане на обучение на вътрешни одитори;
- извършване на вътрешни одити.

5 ЕТАП: Сертифициране и придобиване на сертификат (извършва се от сертифицираща организация):

²⁵ "АДС Консулт ООД"// <http://www.ads-consult.com/pagebg.php?P=1&SP=2>

- участие в избора на сертификационна организация и по време на извършване на сертификационния одит;
- отстраняване на евентуални забележки от одита.

„Екомаркировката” е доброволен метод за сертифициране и етиктиране на екологично постижение. „Екоетикет” е знак за идентифициране на цялостно екологично предпочитане на продукт или услуга в рамките на специфична група продукти или услуги в контекста на целия продуктов жизнен цикъл. За да получат даден продукт или услуга правото на екоетикет, те трябва да отговарят на водещи екологични критерии.

В световен мащаб съществуват много и различни доброволни и задължителни етикети и декларации за екологични съответствия и характеристики. Международната организация за стандартизация разграничава три типа доброволни практики за екоетикиране:

1-ви тип: доброволна, многокритериална програма на трета страна, която присъжда правото за ползване на екологичен етикет за продукт, който се отличава с определени екологични характеристики през целия си жизнен цикъл в рамките на група от сходни продукти.

2-ри тип: информативни самооценъчни декларации за екологични постижения и съответствия

3-ти тип: доброволни програми, по силата на които се предоставя количествена екологична информация за продукт по предварително определен от трета страна набор от показатели, като данните се събират чрез оценки през продуктовия жизнен цикъл и се верифицират от различна трета страна.

Световната организация за стандартизация установява, че всички екоетикети имат еднаква цел, която е „чрез комуникация на достоверна, неподвеждаща и точна информация относно екологичните характеристики на продукти и услуги да се насърчи търсенето и предлагането на такива продукти и услуги, които оказват по-

малко отрицателно въздействие върху околната среда, като по този начин се увеличава потенциалът за диктувано от пазара непрекъснато подобряване на околната среда”.²⁶

Появата и развитието на екомаркировките се дължи на нарастващата загриженост за опазване на околната среда от страна на правителства, бизнеси и общество. Екологичните нагласи се интегрират в маркетинговите оферти на определени продукти и услуги като съществени предимства. На пазара се появяват разнообразни декларации, гаранции и етикети за екопродукти и екоуслуги от рода на: „естествени”, „рециклируеми”, „нискоенергийни” и др. От една страна, подобни маркировки привличат купувачи с желание да намалят вредните въздействия върху околната среда със своя потребителски избор, но от друга страна те пораждат объркване и скептицизъм в голяма част от потребителите. Без ясни стандарти и констативни проучвания от независима трета страна, потребителите не могат да бъдат сигурни в уверенията на фирмите за екологичността на всеки етикетиран продукт или услуга. Проблемът с достоверността и безпристрастността води до възникването на частни и публични организации, осигуряващи етикетиране от трета независима страна. Подобен начин на маркиране приема формата на присъждане на екоетикети за продукти и услуги, проверени на основата на екомаркировъчна програма или схема, управлявана на национално или международно равнище.

Пример за международна екомаркировъчна схема е тази на Европейския съюз.²⁷ Европейският знак за екомаркировка (т.нар „цвете на ЕС”) е създаден през 1992 г. по силата на Регламент 880/92 на ЕС. Целта му е, от една страна, да насърчи организациите да разработват „екологични продукти”, а от друга страна, да

²⁶ Global Ecolabelling Network Discussion Paper On Enhanced Co-operation. April 1999 ; Introduction to Ecolabelling (July 2004)// <http://www.globalecolabelling.net/whatis.html>

²⁷ Фондация ТАЙМ // http://www.time-foundation.org/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=27&lang=bg

подпомага потребителите да идентифицират тези продукти. През 2000 г. схемата на Общността за присъждане на екомаркировка е актуализирана съгласно Регламент (ЕО) №1980/2000 на Европейския парламент и на Съвета от 17 юли 2000 г. относно ревизирана схема на Общността за присъждане на знака за екомаркировка. Схемата за екомаркировка се прилага за широк кръг продукти (стоки и услуги) - без храни, напитки, лекарствени препарати или медицински продукти. За да получат знак за екомаркировка, продуктите трябва да спадат към определена продуктова група, за която има разработени специфични екологични критерии.

Към момента в Европейския съюз се въвеждат специфични екологични критерии за 26 продуктови групи обединени в 7 продуктови категории както следва:

1. Почистващи продукти.
2. Електроуреди.
3. Изделия от хартия.
4. Дом и градина.
5. Облекла и обувки.
6. Туристически услуги.
7. Смазочни материали.

Във всяка страна-членка на Европейския съюз схемата за екомаркировка се въвежда от оторизиран за целта орган. В България този орган е Министерството на околната среда и водите (МОСВ). В България Европейската схема за екомаркировка е въведена чрез Закона за опазване на околната среда, глава седма, раздел трети, още през 2002 г. Тъй като тогава България все още не е страна-член на Европейския съюз, Регламентът не може да бъде прилаган директно. Поради тази причина, МОСВ въвежда изискванията на Регламента в българското законодателство посредством Наредба №3 на Министъра на околната среда и водите в Националната схема за екомаркировка (ДВ бр.49, 2003 г.).

За улеснение на бизнеса и администрирането на процеса, през 2004 г. са изготвени комплект документи и унифициран договор за присъждане на знака за екомаркировка. Във връзка с пълноправното членство на Република България в Европейския съюз и за директното прилагане на Регламента за схемата за екомаркировка през 2007 г. се изготви и прие Закона за изменение и допълнение на Закона за опазване на околната среда (ЗИД на ЗООС). С промените се актуализира и прецизира създадената вече законодателна база, тъй като изискванията на Регламента предвиждат известна свобода на рамката за въвеждането му във всяка отделна страна-членка. Чрез ЗИД на ЗООС Регламентът № 1980/2000 относно схемата за екомаркировка се въвежда на мястото на съществуващата до този момент „Национална схема за екомаркировка (НСЕМ)“. С обнародването на ЗИД на ЗООС в ДВ бр. 52 от 06.06. 2008 година се дава възможност за ефективно прилагане на Регламента на Европейската общност относно Схемата за екомаркировка в България.

2.3. Биоземеделие и биоживотновъдство

Биоземеделието в България се характеризира с възходящо развитие и добри перспективи през последните години. Нарастващият брой на площите, културите, животните и хората, заети с органично земеделие, е характерен и за 2016 г. (Таблица 2-3).

Таблица 2-3

Развитие на биоземеделието в България, 2003 – 2014 година

РАЗВИТИЕ НА БИОЗЕМЕДЕЛИЕТО	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Контролни органи, акредитирани от Министерството на земеделието и храните, бр.	2	2	2	2	6	10	10	10	10	10	10	13
Сертифицирани оператори (производители, преработватели, износители, вносители), бр.	29	51	111	181	339	285	467	820	1 054	3 750	3 995	4 092
Сертифицирани земи - общо, ха	650	1 113	2 432	3 061	11 809	16 662	12 320	25 648	26 622	40 378	56 287	74 351
- вкл. постоянно затрепени площи, ха	-	-	-	-	861	2 486	2 317	3 611	4 491	7 957	15 476	12 089
Зони за събиране на диви растения, ха	-	-	-	110 143	397 835	397 835	401 426	546 195	543 655	472 700	678 025	69 425
Сертифицирани животни - бр.	-	-	-	1 514	3 101	4 565	8 939	9 952	NA	NA	NA	NA
Сертифицирани мели - брой кошери	-	-	-	708	35 747	44 861	41 089	46 429	58 855	85 346	117 360	106 676

Източник:

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

https://www.capital.bg/specialni_izdaniia/zemedelie/2017/09/17/3043941_vuzhodut_na_biozemedeliето_produjava/

Според производителите в бранша²⁸ тенденциите в биоземеделието са изключително позитивни, тъй като площите в преход при някои култури са 2-3 пъти повече от сертифицираните. Това означава, че ако няма неприятни изненади, след 1-2 години на пазара в България ще има изобилие от биопродукти - зърнени, маслодайни, плодове, орехи и лешници, месо, мляко.

От зърнено-житните култури по биологичен начин се отглеждат основно пшеница, царевица, ечемик и овес. През 2016 г. площите с тях са нараснали с над 28% в сравнение с предходната година според данните на Министерство на земеделието, храните и горите²⁹. Техническите култури в система на контрол през 2016 г. (маслодайна роза, ароматни, медицински растения, подправки) нарастват с около 9639 ха спрямо 2015 г. Най-голям дял от тази група заема лавандулата, следвана от кориандър и резене. С почти 50% в сравнение с 2015 г. са се увеличили площите с пресни биозеленчуци като артишок, лук, моркови, марули, карфиол и броколи, дини, пъпеши, ягоди и култивирани гъби. Най-значими са площите с артишок (741 ха) и тикви (1418 ха). Отглежданите по биологичен начин нетрадиционни за нашата страна култури като артишок и киви (6.68 ха) макар и на малки площи са показател за усилията на биологичните производители да отговорят на търсенето на пазара и да разнообразят предлагането. Почти 50% увеличение има и при постоянните ливади и пасища. Ръст бележат и площите с фуражни култури от обработваеми земи, което е резултат от засиления интерес на операторите към биологичното животновъдство. Трайните насаждения, отглеждани по биологичен начин, също бележат ръст. През 2016 г. те са с 8928 ха повече в сравнение с 2015 г.

²⁸

https://www.capital.bg/specialni_izdaniia/zemedelie/2017/09/17/3043941_vuzhodut_na_biozemedeliето_produjava/

²⁹ <http://www.mzh.government.bg/bg/statistika-i-analizi/ikonomicheski-pazarni-analizi/>

Таблица 2-4

Основни показатели за състоянието на биокултурите в България, 2016 година

ГРУПИ БИОКУЛТУРИ 2016 Г.	
	Размер на площите (ха)
Зърнено-житни култури, вкл. ориз	30 940
Зърнено-бобови, протеинови култури за производство на зърно	523
Кореноплодни култури	91
Технически култури – общо	30 512
Култури за зелено/фуражни култури от обработваеми земи	14 911
Пресни зеленчуци, пъпеши, ягоди, култивирани гъби (оранжерийно и полско производство)	3 678
Трайни насаждения	34 873
Постоянни ливади и пасища	38 735
Угар	8 074
Други култури от обработваеми площи	10
Общо площи в система на контрол	162 352
Диворастящи култури*	307 994

*Диворастящите култури – гъби, билки и горски плодове, се събират от сертифицирани екологично чисти райони, но площите не са култивирани и не се включват в графа „Общо площи в система на контрол“

При костилковите и семковите овощни видове, ядки и лозя се наблюдава нарастване на площите. Продължава да се увеличава интереса към групата на орехоплодните (орехи, лешници, бадеми и кестени) през 2016 г., като площите с тях достигат до 18 484 ха при 15 366 ха през 2015 година. Лозята, отглеждани по биологичен начин, през 2016 г. се разпростират на 5390 ха (през 2015 г. - 4199 ха). Намаление се наблюдава при зърнено-бобовите биокултури и при протеиновите за производство на зърно. През 2016 г. площите с тях са намалели почти два пъти и половина в сравнение с предходната година. Групата на кореноплодните (картофи и цвекло) също бележи лек спад.

Таблица 2-5

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

Основни показатели за състоянието на биоземеделието и биоживотновъдството в България, 2016 година

Биоземеделието през 2016 г.		Биоживотновъдството през 2016 г.	
Брой оператори в биологичното производство	7262 бр.		
Общо култивирани площи/обработваеми земи	88 710 ха	Брой животни, отглеждани по биологичен начин	Брой биологични животни (преминали периода на преход)
Постоянни ливади и пасища	38735 ха	Говеда	2 195
Свободна земя/угар	8074 ха	Овце	7 897
Всичко площи в система на контрол (в преход и преминали прехода)	162 320 ха	Кози	3 669
Диворастящи култури	30 7019 ха	Пчелни семейства	140 905

Източник: МЗХГ,

https://www.capital.bg/specialni_izdaniia/zemedelie/2017/09/17/3043941_vuzhodut_na_biozemedeliето_produhljava/

Според д-р Стоилко Апостолов в биопроизводството се оформят две големи групи според данните за 2016 г. В първата група са включени култури и животни, които се сертифицират заради добрите пазари в страната и за експорт - ароматни и медицински растения, плодове, зеленчуци, слънчоглед, зърнени, винени лозя, овче и козе мляко, пчели. Втората са култури, които се сертифицират предимно заради субсидията - ливади и пасища, люцерна и фуражни култури без животни; орехи, лешници; зърнени и маслодайни, пчели. Тъй като бюджетът по мярка 11 „Биологично земеделие“ вече е изчерпан, производителите на втората група култури трябва да се ориентират към разработването на пазари (в България и международни), за да намалят риска от спиране на финансирането.

Според производителите в бранша, ръстът на биопроизводството може да доведе до определени проблеми. В момента в България се отглеждат 407 млечни крави, от които се добиват 967 141 литра сурово биомляко годишно, преработено в различни млечни продукти. В преход към биопроизводство са други 2499 млечни крави, които дават 5 803 109 литра сурово мляко. Когато изтече преходният период на тези крави, нови 6 млн. литра биомляко ще бъдат предложени за преработка на

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

българските биомандри. Не е сигурно, дали българският пазар има потенциал да поеме тези количества³⁰. При нарастване на предлагането, цената на суровото биомляко, която в момента е около 25% по-висока спрямо традиционния продукт, може да спадне.

Друг голям проблем в България е свързан с процедурите по одобрение и лицензиране на фирмите, които контролират и сертифицират биопроизводството, преработката и търговията. Според действащата процедура, на практика всяка фирма, която има акредитация от Българската служба по акредитация, може да получи и лиценз от земеделското министерство да оперира в България. По този начин са лицензирани прекалено голям брой фирми (16 в момента, а още няколко чакат за лиценз), които обслужват 7000 оператора. За сравнение, във Франция има лицензирани 9 контролни фирми за 65 000 оператора.

2.4. Зелени работни места

В исторически план като „зелени работни места” са обозначавани работни места, които са свързани с опазването на биологичното разнообразие и на естествената околна среда. Понастоящем се обхващат и други области, като например нисковъглеродните технологии, енергийната ефективност и въглеродното финансиране. ЕС дефинира зелените работни места като работни места, които обхващат всички дейности, които зависят от околната среда или са създадени в процеса на преход към зелена икономика, като разглежда това определение като допълващо дефиницията на Екологичната програма на ООН (UNEP). За Международната организация на труда (МОТ) зелени работни места са тези, които намаляват екологичния отпечатък. Това означава, че те намаляват потреблението на енергия, отпадъчни материали и вода, понижават

30

https://www.capital.bg/specialni_izdaniia/zemedelie/2017/09/17/3043941_vuzhodut_na_biozemedeliето_produktava/

въглеродните емисии в икономиката и я дематериализират. При това се намаляват емисиите на парникови газове, разработват се политики за приспособяване към изменението на климата и за опазване и възстановяване на екосистемата. Съгласно Закона за насърчаване на заетостта в Република България (§ 1, т. 35 от Допълнителните разпоредби на ЗНЗ) „зелени работни места” са работни места, разкрити в икономически дейности, свързани с производство на стоки и предоставяне на услуги, подпомагащи опазването на околната среда, съгласно списък с икономически дейности, утвърден от министъра на околната среда и водите и министъра на труда и социалната политика. Под „зелени работни места” Европейската комисия разбира такива работни места, които по някакъв начин допринасят за опазване или възстановяване на околната среда. Те могат да включват работни места, които опазват екосистемите и биоразнообразието или намаляват потреблението на енергия и суровини или намаляват отпадъците и замърсяването.

Зелено работно място е всяка професионална дейност, която подпомага опазването на околната среда и борбата с климатичните промени чрез спестяване на енергия и суровини, насърчаване на възобновяемите енергийни източници, намаляване на количеството отпадъци и замърсяването или чрез опазване на биологичното разнообразие и екосистемите. Разработването на устойчиви модели на потребление и производство генерира потенциал за създаване на нови работни места и трансформиране на съществуващите такива във висококачествени зелени работни места не само в практически всички сектори, но също така и по цялата верига на стойността – от научните изследвания до производството, дистрибуцията и обслужването; в нови високотехнологични сектори като тези на възобновяемите енергийни източници; в традиционните отрасли като промишлеността и строителството; в земеделието и рибарството; както и в сектора на услугите, включващи

например заведенията за хранене, туризма, транспорта и образованието.

Зелените работни места осигуряват достоен труд, който от своя страна гарантира адекватна социална защита, достатъчни доходи, здравословни условия на труд, спазване на правата на работниците и участие на индивидите във вземането на решения, които засягат живота им.

Според специализираната литература инвестирането в устойчива икономика позволява да се създадат и запазят голям брой работни места, както в нововъзникващи, така и в традиционни отрасли. Проведените разнообразни проучвания доказват, че преходът към зелена икономика в крайна сметка ще има положителен ефект върху заетостта, отразявайки факта, че устойчивите икономически дейности, като спестяване на енергия или биологично земеделие са по-трудоемки от дейностите, които заместват.³¹

Трудно е да се прецени точният брой на хората, заемащи зелени работни места, защото определенията за „зелено работно място“ варират. Освен това налице е недостиг на стандартизирани данни, особено извън екологичните сектори, където зелените работни места са разпръснати в цяла Европа във фирми, решени да подобрят екологичния си отпечатък.

Понастоящем зелените работни места възлизат на 4,6 милиона на ниво ЕС (Харизанова, 2015:11), като те следва да достигнат 8,67 милиона, което се равнява на 6 % от заетите в ЕС-27.

В България с Националния план за действие по заетостта са осигурени възможности за изпълнение на мярката, като за целта през 2014 г. е предвидено финансиране от Държавния бюджет в размер на 504 129 лв. за заетост на 276 безработни, от тях 100 новонаети лица. През 2014 г. за всяко наето безработно лице за времето, през което е било на работа, но за не повече от 6 месеца (не повече от 8

³¹ Кеймбридж Иконометрикс, GHK, IER, 2011 г. „Studies on Sustainability Issues – Green Jobs; Trade and Labour“ – окончателен доклад за Европейската комисия, Генерална дирекция „Заетост“.

месеца за наетите лица на длъжности, за които се изисква трета степен на професионална квалификация или степен на висше образование) се предоставят средства от държавния бюджет за трудово възнаграждение (Miteva et al., 2014).

За отстраняване на опасните производствени фактори и професионални рискове, свързани със „зелените работни места”, е задължително да се предприемат мерки за отстраняване и ограничаване на негативните въздействия, в съответствие с основополагащите принципи за осигуряване на безопасността и здравето при работа. Технологичните и производствените процеси на „зелените работни места” е задължително да имат оценка на риска, така както и останалите работни места.

Работодателите на „зелените работни места” носят отговорност и са законово задължени да осигуряват здравословни и безопасни условия на труд, така както и при обичайните работни места. Преходът към „зелена икономика” предполага установяване на по-високи стандарти за опазване на колната среда в съчетание със стратегии за осигуряване безопасността на труда. Само така може да бъде постигната целта за осигуряване на безопасен, безвреден и достоен труд за „зелените работни места”.

Държавите-членки на ЕС, включително България, разработват класификации на зелените умения³². Установено е, че преходът към по-екологична икономика ще има значително въздействие върху нуждите от умения, което ще доведе до повишено търсене на квалифицирана работна ръка в разрастващите се сектори на екологичната индустрия. Също и до повишаване на необходимата квалификация на работниците във всички сектори и до преквалифицирането им в сектори, уязвими по отношение на реструктурирането³³.

Биоземеделието е перспективна ниша за българската икономика. Само с конвенционално зърнопроизводство малка страна като България, с производството

³² Ecorys (2010), *Programmes to promote environmental skills*.

³³ OECD (2012); MOT (2012); Cambridge Econometrics, and al. (2011), *Studies on sustainability issues — Green jobs; trade and labour*.

на около 4 млн. тона зърно годишно, не може да се конкурира на световния пазар и остава зависима от външните фактори. По примера на Швейцария, биоземеделието би могло да се превърне в бутиков печеливш бизнес за България. За целта, обаче, е необходимо да има ясно изразена политическа визия по този въпрос и да е налице разработена дългосрочна стратегия за развитието на този сектор, което да е подкрепена от съответните политики и финансови инструменти.

В тази връзка един от ключовите фактори на макросредата, които могат да повлияят върху развитието на екотуризма и биоземеделието са политико-правните сили. Тяхното въздействие се реализира чрез определени политики, решения и съответстващите им документи (Таблица 3-1).

Таблица 3-1

Резюме на основните политики, решения и документи в областта на зелената икономика и зелените работни места

Година		Основни акценти
2012	Пакет за заетостта на ЕК	Предлага рамка за възстановяване и създаване на работни места. Поставя се акцент върху необходимостта за определяне на потребностите от знания и умения с цел да се улесни преходът към зелена икономика и да се постигне напредък по заетостта на работната сила, определени в стратегията „Европа 2020”.
2014	Платформа на ЕС за ефективно използване на ресурсите (EREP)	Подчертава необходимостта от разработване на всеобхватна стратегия за опазването на околната среда в политиките за заетостта, образованието и придобиването на знания и умения.
2014	Стратегия „Европа 2020”	Преходът към зелена, нисковъглеродна икономика с ефективно използване на ресурсите е от основно значение за постигането на интелигентен, устойчив, икономически растеж
2014	COM(2014)0446	Съобщение на Комисията „Инициатива за зелена заетост: оползотворяване на потенциала на зелената икономика за създаване на работни места”

2014	COM(2014)0440	Съобщение на Комисията „Зелен план за действие за МСП”
2014	COM(2014)0398	Съобщение на Комисията „Към кръгова икономика: Програма за Европа с нулеви отпадъци”
2012	SWD(2012)0092	Работен документ на службите на Комисията „Използване на потенциала за създаване на заетост на екологосъобразния растеж”
2010	Политики за заетост за конкурентна и екологосъобразна икономика с ниски въглеродни емисии и с ефективно използване на ресурсите	Заклучения на Съвета от 6 декември 2010 г.
2010	Решение 2010/707/ЕС на Съвета	Насоки за политиките за заетост на държавите членки
2011	Зелен план за действие за МСП и Инициатива за зелена заетост	Становището на Комитета на регионите
2013	Насърчаване на създаването на зелени работни места по време на кризата: сборник с най-добри практики в Европа	Преглед на Европейската обсерватория по заетостта
2011	Умения за зелени работни места: цялостен поглед – обобщен доклад въз основа на проучвания в 21 държави	Доклад на Международната организация на труда (МОТ)/Европейския център за развитие на професионалното обучение

2010	Умения за зелени работни места – европейски обобщен доклад	Доклад на Европейския център за развитие на професионалното обучение
------	--	--

Подробна информация за концепцията за устойчиво развитие, политиките в тази насока и съпътстващите си документи са представени в Приложение 7-2 на настоящата стратегия.

В доклада на Европейската агенция за околната среда от 2015 г. се посочва, че настоящите мерки не са достатъчни за постигане на целите за опазване на биологичното разнообразие, за намаляване на използването на изкопаеми горива, за борба срещу изменението на климата и за предотвратяване на въздействието на това изменение върху здравето на хората и околната среда.

Според изводите в доклада относно инициативата за зелена заетост: оползотворяване на потенциала на зелената икономика за създаване на работни места (2014/2238(INI)):

- съществува опасност поради липсата на последователна политическа реакция за преодоляване на тези общи предизвикателства да не бъде използвана една значителна част от устойчивия потенциал за създаване на заетост на един зелен и социално приобщаващ преход;
- липсата на гъвкавост на пазара на труда възпрепятства създаването на работни места, като в същото време един конкурентоспособен пазар на труда на ЕС може да допринесе за постигането на целите на стратегията „Европа 2020” по отношение на заетостта;
- една амбициозна и последователна политика на ЕС и инвестициите в енергията от възобновяеми източници, управлението на горите, устойчивото селско стопанство и опазването на почвите (за предотвратяване и противодействие на хидрологичната нестабилност) имат потенциал да дадат значителен тласък за

създаването на работни места;

- в отговор на макроикономическите заплахи и непоследователните политически действия се наблюдава развитие на нови сектори, промени в рамките на много други и упадък на някои сектори, като например тези, които силно замърсяват околната среда;
- съществува необходимост от съсредоточаване върху иновациите и върху начините за намаляване на замърсяването;
- по отношение на някои сектори в упадък следва да се обърне специално внимание на работната сила от гледна точка на преквалификацията и алтернативната заетост;
- инвестициите в областите, определени като приоритетни в рамките на програмата за зелени работни места на Комисията, включително рециклирането, биологичното разнообразие, енергийната ефективност, качеството на въздуха и всички технологии за енергия от възобновяеми източници, като например възобновяемата енергия от инсталации в морето, имат потенциал да стимулират значително създаването на работни места, включително в слабо населените райони.

Някои от тези изводи се потвърждават от направени проучвания в България (Митева, 2017), според които, като цяло респондентите (собственици и мениджъри на фирми) са недоволни от състоянието на законодателството, свързано с опазване на околната среда. За основен негов недостатък се счита наличието на противоречиви текстове в отделни нормативни актове. Мнението на анкетираните за мярката за насърчаване създаването на зелени работни места по чл. 55д от ЗНЗ е разединено, като половината работодатели са напълно съгласни с добрата оценка на мярката, а останалите са несъгласни с тази оценка, но само донякъде. Но оценката на двете групи, че прилагането на мярката е силно бюрократизирано, е ясно изразена. Изказани са мнения, че твърде много е ограничен обхватът на зелените работни места в тази мярка. По отношение на съдействието, което

респондентите получават от местните органи на държавната власт и бюрата на труда, оценките са силно положителни.

3. ГЛАВА 2: АНАЛИЗ НА МАКРОСРЕДАТА НА ЕКОТУРИЗМА И БИОЗЕМЕДЕЛИЕТО В ТРАНСГРАНИЧНАТА ТЕРИТОРИЯ НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО И ТРАНСГРАНИЧЕН ОКРЪГ ТЕЛЕОРМАН КАТО ИЗТОЧНИЦИ НА ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА

3.1. Методология на изследването

За целите на настоящата стратегия е разработено и проведено проучване с **обект на изследване** - „зелените работни места” в така наречените „зелени” *сектори*, а именно – селско и горско стопанство, туризъм и свързаните с тях икономически сектори на услугите, транспорта и преработвателната индустрия, както и други съотносими икономически дейности, свързани с производство на стоки и предоставяне на услуги, подпомагащи опазването на околната среда в трансграничната територия на област Велико Търново, където териториално е разположена община Лясковец и трансграничен окръг Телеорман, където е ситуиран партньора по проекта – Община Виделе.

Предмет на изследването са нагласите и възможностите за разкриването и заемаването на „зелени работни места” в „зелените” сектори в трансграничния регион по проекта.

Целта на изследване е проучване на състоянието на секторите, които могат да генерират зелени работни места в селските райони на трансграничната зона на Румъния – България.

3.2. Разработване на инструментариум на изследването

За изпълнение на целите на изследването бях разработени три въпросника за проучване на представители на целевите групи на проекта. Въпросникът за провеждане на директно допитване на експерти по метода „Делфи” е представен в

Приложение 5 на настоящия доклад.

Въпросникът за малки и средни предприятия от трансграничния регион с включена секция за неправителствени организации и организации на фермери и производители, както и въпросникът за широката публика, вкл. индивидуални жители на селските райони е представен в Приложение 5 на настоящия доклад.

Въпросниците бяха преведени на английски език, за да могат да бъдат използвани за провеждане на проучването в окръг Телеорман.

Въпросниците бяха въведени в LimeSurvey. За всеки от тях беше генериран линк, който беше изпратен до представителите на целевите групи. Линковете към въпросниците са представени по-долу. Понастоящем те не са активни, тъй като проучванията са спрени към момента на приключване на периода, за да се изтеглят и обработят постъпилите данни.

На български език:

ЕКСПЕРТИ

Експерти по екотуризм

<http://survey.ue-varna.bg/index.php/636557?lang=bg>

Експерти по биоземеделие

<http://survey.ue-varna.bg/index.php/547674?lang=bg>

ГРАЖДАНИ И ШИРОКА ПУБЛИКА

<http://survey.ue-varna.bg/index.php/791446?lang=bg>

ФИРМИ/ОРГАНИЗАЦИИ

<http://survey.ue-varna.bg/index.php/672189?lang=bg>

На английски език:

ЕКСПЕРТИ

Експерти по екотуризм

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

<http://survey.ue-varna.bg/index.php/272193?lang=en>

Експерти по биоземеделие

<http://survey.ue-varna.bg/index.php/626497?lang=en>

ФИРМИ/ОРГАНИЗАЦИИ

<http://survey.ue-varna.bg/index.php/117987?lang=en>

ГРАЖДАНИ И ШИРОКА ПУБЛИКА

<http://survey.ue-varna.bg/index.php/528671?lang=bg>

3.3. Полева работа

Събирането на информация от респондентите продължи две седмици: от 30 юли до 13 август включително. Линковете бяха разпратени до имейлите на респондентите от разработената база данни (Доклад №5). При липса на имейл адрес, информацията беше събирана чрез телефонно интервю. Респондентите, които не бяха попълнили въпросниците през първата седмица на полевата работа, бяха интервюирани по телефона.

3.4. Резултати от проведено изследване по метод „Делфи”

За целите на изследването по метод „Делфи” беше разработен въпросник за експерти в областта на екотуризма и биоземеделието (Приложение 5). Въпросникът беше изпратен до извадка от 42 експерта. Отговори бяха получени от 28 експерта – 16 експерта в областта на екотуризма и 12 експерта в областта на биоземеделието.

С най-голям потенциал за развитие са оценени от експертите следните дейности в областта на екотуризма: предоставяне на тематично ориентирани допълнителни туристически услуги в областта на културния, балнео, СПА, уелнес, селския, винения, еко, конгресния, детския и младежкия, приключенския, спортния, ловния, голф и други видове туризъм; и предоставяне на екскурзоводски

услуги, воденето на туристи в планинска и природна среда и предоставянето на услуги за спорт (Таблица 3-1).

Таблица 3-1

**Състояние и потенциал за развитие на зелените работни места в
областта на екотуризма и биоземеделието в област Велико Търново
по видове дейности, средна аритметична**

Видове дейности	Настоящо състояние	Потенциал за развитие
ЕКОТУРИЗЪМ		
1. Туроператорската и туристическата агентска дейност	3.2	4.8
2. Хотелиерството	3.4	5.1
3. Ресторантьорството	2.8	4.2
4. Предоставянето на тематично ориентирани допълнителни туристически услуги в областта на културния, балнео, СПА, уелнес, селския, винения, еко, конгресния, детския и младежкия, приключенския, спортния, ловния, голф и други видове туризъм	4.1	5.8
5. Предоставянето на екскурзоводски услуги, воденето на туристи в планинска и природна среда и предоставянето на услуги за спорт	4.2	6.1
БИОЗЕМЕДЕЛИЕ		
1. За биологично растениевъдство – угар БР 0	2.1	3.3
2. За биологично растениевъдство в преход – за полски култури, включително фуражни БРП 1	2.4	3.4
3. За биологично растениевъдство в преход – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БРП 2	2.5	3.7
4. За биологично растениевъдство в преход – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БРП 3	3.1	4.8
5. За биологично растениевъдство в преход – ароматни и медицински растения БРП 4	2.9	4.6
6. За биологично растениевъдство в преход – зеленчукови култури, включително култивирани гъби	2.4	3.8

и картофи БРП 5		
7. За биологично пчеларство в преход БПП 6	3.5	6.1
8. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко БЖП 7	2.1	3.3
9. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо БЖП 8	2.5	3.7
10. За биологично животновъдство в преход – дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) БЖП 9	3.1	4.8
11. За биологично растениевъдство – за полски култури, включително фуражни БР 10	n.a.	n.a.
12. За биологично растениевъдство – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БР 11	n.a.	n.a.
13. За биологично растениевъдство – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БР 12	n.a.	n.a.
14. За биологично растениевъдство – ароматни и медицински растения БР 13	2.9	4.6
15. За биологично растениевъдство – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БР 14	n.a.	n.a.
16. За биологично пчеларство БП 15	n.a.	n.a.
17. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за мляко – преминало периода на преход БЖ 16	n.a.	n.a.
18. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за месо – преминало периода на преход БЖ 17	n.a.	n.a.
19. За отглеждане на дребни преживни животни (овце и кози) комбинирано производство (мляко и месо) – преминало периода на преход БЖ 18	n.a.	n.a.

Забележка: За оценка на настоящото състояние е използвана е следната скала: 5 – Изключително добре развити; 4 – Много добре развити; 3 – Добре развити; 2 – Недостатъчно развити; 1 – Изобщо не са развити. За оценяване на потенциала за разкриване на зелени работни места е използвана следната скала: 1 – Изключително нисък; 2 – Много нисък; 3 – Нисък; 4 – Нито нисък, нито висок; 5 – Висок; 6 – Много висок; 7 – Изключително висок

В областта на биоземеделието с най-голям потенциал за развитие са оценени от експертите следните дейности: биологично пчеларство и биологично растениевъдство в преход – ароматни и медицински растения.

3.5. Резултати от проведено изследване сред МСП, неправителствени организации и организации на ферми и производители

Изследваните понятия са добре познати сред целевата група. Над 95% от респондентите са чували понятието „екотуризм“ и са запознати с него. Но асоциациите с понятието „екотуризм“ за респондентите са разнородни и са свързани със следното³⁴:

- измислица за усвояване на европари
- къщи за гости сред красива природа
- посещения в екологично чисти региони
- разходка в планината
- природа
- зелено училище
- еко-чисто
- здраве
- туризъм без замърсяване
- природа и туризъм сред съхранени природни местообитания
- туризъм в селските и планинските райони
- чиста природа
- чистота в производство, добив, реализация
- добра разходка
- корупция

³⁴ Този въпрос е отворен (Когато чуете понятието „екотуризм“, кое е първото нещо, което Ви идва наум?) и респондентите сами записват своята асоциация.

- био продукти и еко земеделие
- туризъм сред природата, който не оказва негативно влияние върху околната среда

За съжаление, понятието „биологично земеделие” също се свързва, както с позитивни дейности, така има и изразена негативна асоциация за част от респондентите:

- здравословни продукти
- отглеждане на реколта без използване на пестициди и вредно наторяване
- чисти храни от химикали
- земеделие без препарати
- земеделие без пестициди
- генно модифициране
- не е торено и пръскано с препарати
- здравословни продукти
- земеделие без ползване на химични препарати
- земеделие при което се използват добри практики свързани с опазването на продукцията и околната среда
- производство на плодове, зеленчуци, зърно без употребата на химикали и ГМО
- земеделие при което се използват биологични средства за борба с неприятелите и плевелите
- добив на продукция от земеделския сектор без прилагане на химикали и т.н.
- чиста храна
- измами по ПРСР и измами с фиктивни био сертификати
- култури отгледани по био начин
- производство на екологично чисти храни

По отношение на зелените работни места, преобладаващата част от респондентите считат, че това са работни места, които допринасят за опазване или възстановяване на околната среда; работни места, подпомагащи екологичните дейности; работа за поддържане чиста околна среда; работни места за опазване на околната среда или за възстановяването ѝ; заетост в екотуризм или биоземеделие. Срещат се и някои негативни асоциации за зелените работни места, свързани предимно с тяхната фиктивност или добро пожелание.

Като цяло респондентите са наясно със съдържанието на трите изследвани понятия – екотуризм, биологично земеделие и зелени работни места. Приблизително половината от респондентите не се сещат за успешно реализиран проект или бизнес инициатива в областта на екотуризма или биоземеделието в област Велико Търново. Подобен е дела на респондентите (56%) в окръг Телеорман, които не се сещат за подобни инициативи. Някои от респондентите от област Велико Търново споменават за къщи за гости, пчеларство в Еленския балкан, отглеждане на ягоди, Туристически център Ксилифор, изграждане на екопътеки и маршрути за пешеходен туризм край/в защитени територии.

Мнението на респондентите по отношение на състоянието на зелените работни места в областта на екотуризма и биоземеделието в област Велико Търново по видове дейности (Таблица 3-3) не се различава съществено от това на експертите в двата бранша (Таблица 3-1).

Таблица 3-1

Състояние на зелените работни места в областта на екотуризма и биоземеделието в област Велико Търново по видове дейности, средна аритметична

Видове дейности	Настоящо състояние
ЕКОТУРИЗЪМ	

1. Туроператорската и туристическата агентска дейност	3.6
2. Хотелиерството	3.1
3. Ресторантьорството	2.5
4. Предоставянето на тематично ориентирани допълнителни туристически услуги в областта на културния, балнео, СПА, уелнес, селския, винения, еко, конгресния, детския и младежкия, приключенския, спортния, ловния, голф и други видове туризъм	3.9
5. Предоставянето на екскурзоводски услуги, воденето на туристи в планинска и природна среда и предоставянето на услуги за спорт	4.3
БИОЗЕМЕДЕЛИЕ	
1. За биологично растениевъдство – угар БР 0	2.8
2. За биологично растениевъдство в преход – за полски култури, включително фуражни БРП 1	2.1
3. За биологично растениевъдство в преход – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БРП 2	2.7
4. За биологично растениевъдство в преход – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БРП 3	2.8
5. За биологично растениевъдство в преход – ароматни и медицински растения БРП 4	3.2
6. За биологично растениевъдство в преход – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БРП 5	2.4
7. За биологично пчеларство в преход БПП 6	3.5
8. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко БЖП 7	n.a.
9. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо БЖП 8	n.a.
10. За биологично животновъдство в преход – дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) БЖП 9	n.a.
11. За биологично растениевъдство – за полски култури, включително фуражни БР 10	2.2
12. За биологично растениевъдство – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БР 11	n.a.
13. За биологично растениевъдство – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БР 12	n.a.
14. За биологично растениевъдство – ароматни и медицински растения БР 13	3.3
15. За биологично растениевъдство – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БР 14	3.1

16. За биологично пчеларство БП 15	n.a.
17. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за мляко – преминало периода на преход БЖ 16	n.a.
18. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за месо – преминало периода на преход БЖ 17	n.a.
19. За отглеждане на дребни преживни животни (овце и кози) комбинирано производство (мляко и месо) – преминало периода на преход БЖ 18	n.a.

Забележка: Използвана е следната скала: 5 – Изключително добре развити; 4 – Много добре развити; 3 – Добре развити; 2 – Недостатъчно развити; 1 – Изобщо не са развити.

Резултатите за окръг Телеорман не се различават съществено с изключение на по-високото оценяване на състоянието и възможностите на биологичното животновъдство.

Респондентите проявяват желание да се включат в обучения за разработването и реализирането на зелени проекти, следвани от бизнес инициативи в областта на екотуризма и биоземеделието.

Фигура 3-1. Намерение за включване в обучение в съответната област

По сходен начин са разпределени в процентно отношение респондентите според тяхното намерение да разработят и реализират инициативи в изследваните направления (Фигура 3-2).

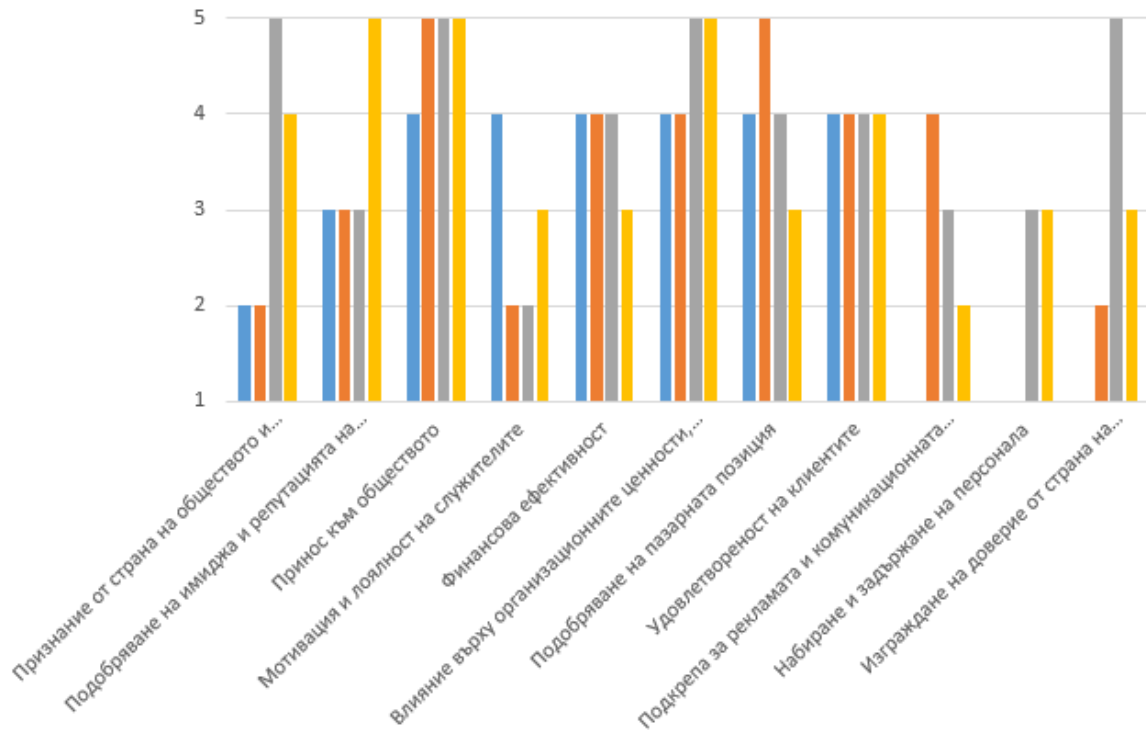

Фигура 3-2. Намерение за разработване и реализиране на инициатива в съответната област

3.6. Резултати от проведено изследване сред широката аудитория

При планирането на изследването и разработването на изследователския инструментариум е използвана сходна структура на въпросниците и еднотипни скали за измерване, за да може да бъде направено пряко сравнение между нагласите на основните целеви групи.

При изследването на широката аудитория са добавени въпроси за общите нагласи към екотуризма, биоземеделieto и зелената икономика, докато във въпросниците за експертите и представителите на МСП и неправителствените организации са включени по-конкретни и специфични въпроси, свързани с предмета на изследването.

Фигура 4-1. Основни ползи от екотуризма и биоземеделието

Забележка: Скала от 1=никаква полза, 3=относителна полза, 5=голяма полза

За топ три основни ползи от екотуризма респондентите са посочили следните:

1. Принос към обществото.
2. Влияние върху организационните ценности, култура, цели.
3. Удовлетвореност на клиентите.

Фигура 4-2. Дейности, които гражданите са склонни да приложат в своето всекидневие

Забележка: Скала от 1 = не бих приложил, 5 = със сигурност бих приложил

За топ три дейности, които са склонни да приложат в своето всекидневие, респондентите са посочили следните:

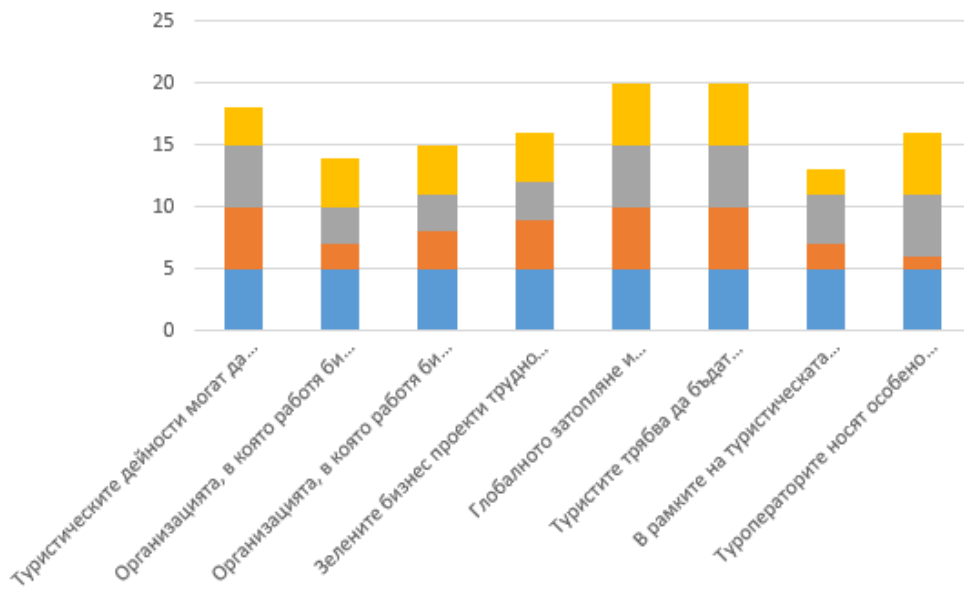
1. Ползване на кошчета за разделно събиране на отпадъци.
2. Пазаруване от местни производители на необходимите продукти.
3. Даряване на хранителните остатъци на нуждаещи се.

По отношение на общите нагласи към зелената икономика и зелените работни места, респондентите са напълно съгласни със следните твърдения:

- Глобалното затопляне и замърсяването са реалност, която все повече застрашава туризма в много дестинации по целия свят.
- Туристите трябва да бъдат информирани за проблемите на околната среда, за да поемат по-голяма отговорност за избора, който правят.
- Туристическите дейности могат да бъдат реализирани изцяло според

принципите на екологията.

Фигура 4-3. Общи нагласи към зелената икономика и зелените работни места

Забележка: Скала от 1 =напълно несъгласен, 3=нито съгласен, нито несъгласен, 5=напълно съгласен

Респондентите проявяват най-голям интерес както към обученията, така и към разработването и реализирането на зелени проекти (Таблица 4-1).

Таблица 4-1

Намерение за ангажиране на широката публика с инициативи в областта на зелената икономика, средна аритметична

Дейност	Обучение	Реализиране
Бизнес инициатива в областта на екотуризма	8.25	7.75
Бизнес инициатива в областта на биоземеделieto	8.0	6.75
Зелен проект	9.5	8.0

Мненията на респондентите по отношение на техните очаквания бизнесът в

област Велико Търново да стане по-отговорен в близкото бъдеще са разнородни и покриват цялата гама от „със сигурност „да” до „не”. По отношение на нагласата им да работят на „зелено” работно място в екотуризма или биоземеделieto, респондентите по-скоро са склонни да направят това през следващите 5 години.

4. Глава 3: SWOT АНАЛИЗ НА ЕКОТУРИЗМА И БИОЗЕМЕДЕЛИЕТО В ТРАНСГРАНИЧНАТА ТЕРИТОРИЯ НА ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО И ТРАНСГРАНИЧЕН ОКРЪГ ТЕЛЕОРМАН КАТО ИЗТОЧНИЦИ НА ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА

За целите на ситуационния анализ и в частност на SWOT анализа на екотуризма и биоземеделieto в трансграничната територия на област Велико Търново и трансграничен окръг Телеорман са използвани източници на вторични данни и обобщените резултати от проведените проучвания.

Пълният текст на SWOT анализа е представен в самостоятелен документ в две части – за трансграничната територия на област Велико Търново и за трансграничен окръг Телеорман.

5. Глава 4: СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА СЪДАВАНЕ НА ЗЕЛЕНИ РАБОТНИ МЕСТА В ЕКОТУРИЗМА И БИОЗЕМЕДЕЛИЕТО В ТРАНСГРАНИЧНА ТЕРИТОРИЯ ВЕЛИКО ТЪРНОВО-ТЕЛЕОРМАН

5.1. Стратегически принципи и ключови аудитории

Разработването на стратегическата рамка за създаване на зелени работни места в екотуризма и биоземеделieto може да се иницира от местната власт и администрация, но в процеса трябва да бъдат включени под различна форма и в различна степен всички стейкхолдъри, които в изследваната ситуация са следните:

Стейкхолдъри Тип А:

Функционални групи, включващи бизнес партньори, партниращи

професионални и други асоциации и сдружения, подкрепящи НПО, специализирани туроператорски агенции и туроператори

Стейкхолдъри Тип В:

Дифузни групи, включващи журналисти, членове на общността (територията) и групи със специални интереси и статус

Стейкхолдъри Тип С:

Клиентски групи, включващи различни пазарни сегменти

Стейкхолдъри Тип D:

Нормативни групи, включващи правителство, министерства, регулаторни агенции, инспекции, организации с екологична насоченост на международно ниво и Европейски регулаторни механизми

При изграждане на стратегическата рамка е целесъобразно да се заложат следните **ОСНОВНИ ПРИЦИПИ**, приети за бенчмарк при реализирането на подобни стратегии.

- Моделите за развитие на трансграничната територия са устойчиви от гледна точка на околната среда, културата, социалните и икономическите характеристики.
- Трансграничната територия има достатъчен капацитет за предоставяне на услуги на потребителите, вкл. и на жителите.
- В рамките на трансграничната територия се осигуряват и прилагат строго принципите на устойчивото развитие.
- Трансграничната територия е екосистема, която стимулира развитието на селските райони и местните общности и допринася за формирането на добавена стойност от тяхното прилагане.

Тези принципи могат да се зложат и като дългосрочни стратегически цели за 2020 година.

5.2. Продуктов микс и целеви сегменти

Маркетинговите възможности за развитие на продуктивния микс на трансграничния район в сектора „Екотуризм“, които да осигурят допълнителни зелени работни места могат да бъдат обособени до следните:

1. Откриване на специфични занаяти за селата и региона.

Специфичните занаяти могат да бъдат възродени под формата на работилници. За всяка работилница е желателно да се направи страница във фейсбук. На тази страница се представя продукцията и възможностите за закупуване на продуктите. Когато туристите отидат на място могат да се опитат да направят нещо сами, като бъдат напътствани /обучавани/ от местните майстори.

2. Храната като компонент на предлаганите туристически продукти.

Желателно е всяко село да се специализира в приготвянето на едно или две ястия, които да придобият статус на „уникални“. За да се поддържа високо качество на предлагания туристически продукт е наложително да се унифицира рецептата за ястието и във всички къщи за гости или места, където се предлага храна, ястието да е с идентичен вкус и да е поднесено по сходен начин.

3. Детайлно описание на флората и фауната на региона и обследване на птиците.

Птиците могат да се използват като разковниче за развитие на региона. За целта трябва да се знае възможно най-много за тях. По този начин ще се развие орнитологичния туризъм, като за целта се представи възможност за посрещане на чуждестранни туристи-орнитолози, които са изключително перспективен сегмент. Развитието на този туристически продукт изисква изграждане на добри погледни места и укрития, както и разработването на специализирани рекламни материали. За целта е необходимо по-детайлно описание на биоразнообразието, което не се открива в съществуващото изследване.

4. Къщите за настаняване като компонент на предлаганите

туристически продукти.

Те трябва да са добре оборудвани. Санитарните помещения да са вътрешни и добре поддържани. За да се поддържа високо качество на предлагания туристически продукт е наложително да се унифицира качеството на предлаганата услуга в къщите за гости чрез предоставяне на право за ползване на търговската марка при съблюдаване на съответен работен стандарт за туристическо обслужване.

5. Обявяване на някои местности в района за защитена територия, например, парк или местност с природозащитно и консервационно значение.

Части от изследвания район попадат в Натура 2000, което за еко-туристите представлява сертификат за запазена природна среда. Добре е регионът да се развива в тази посока. Установяването на устойчиво ползване на региона от гледна точка на уникалната природа би имало много добър резултат.

6. Билките като компонент на предлаганите туристически продукти.

Трябва да има отлично подготвени водачи, познаващи растителния свят, за да не се окаже, че се събират защитени растения /което се случва много често/.

В Приложение 7-3 са представени примерни екотуристически маршрути.

За да се осигури проследимост на резултатите и за да има възможност да се оцени ефективността на предлаганите продукти и услуги е желателно всички те да бъдат разработени в стандартизиран формат.

Формат за описание на туристически маршрут

1. Наименование:

Червен маршрут, Маршрут №... и т.н.

2. Маркировка:

Може да бъде с цвят /най-често/, знак или друго, но при описанието трябва задължително да се уточни

3. Времетраене:

Посочва се в часове стандартно ходене

4. Дължина: /в км./

5. Денивелация: /в м./

6. Описание:

Прави се подробно описание на точките, през които се минава, специфични обекти, чешми, места за отдих, погледни места и др. в зависимост от спецификата на маршрута.

Макет на структура на продуктов микс за екотуристически продукти е представен в Приложение 7-4.

Участниците в съответните проекти, свързани с разработването на екотуристически или биопродукти са взаимно зависими относно конкурентноспособността на своите единични микропродукти и е необходимо да се подчиняват на обща продуктова стратегия. Необходимо е, също така, да се проектират критерии и системи за управление на качеството на отделните продуктови компоненти, за да се гарантира по този начин постоянно високо качество на интегрирания туристически продукт на дестинацията – трансграничен район Велико Търново - Телеорман.

Желателно е продуктивният микс да бъде разработен и модифициран според приоритетните целеви пазарни сегменти. Нашето предложение е стейкхолдърите Тип С: Клиентски групи, включващи различни пазарни сегменти, да бъдат обособени, както следва:

- **Сегмент С1: „Професионалисти”** – т.нар. „познавачи” на особеностите на дестинацията; обхваща хора и групи с конкретни познания, потребности и търсене, любители на природата, т.нар. „заклети” туристи (<http://orienteering.bg/> и <http://orienteering.org/>);

- **Сегмент С2: „Авантюристи”** – хора и групи, „търсачи на различни усещания”, желаещи да посетят нови, различни места (например, <http://www.rafting.bg/>);
- **Сегмент С3: „Начинаещи”** – хора, които до момента не са провеждали активни посещения на природни забележителности, къщи за отдих и еко маршрути, не притежават навици и умения за потребление на туристически продукт;
- **Сегмент С4: „Ексклузивни”** – високообразовани и платежоспособни потребители, търсещи продукти с високо качество и висока добавена стойност, уникалност и ексклузивитет;
- **Сегмент С5: „Търсещи”** – търсещи подходящо място за природосъобразен начин на живот и духовно израстване, уединение с природата и земята.

По този начин отделни продукти могат да бъдат целево позиционирани по сегменти.

Обобщение на целевите аудитории и пазарните сегменти е представено по-долу:

Стейкхолдъри Тип А: Функционални групи

Целеви аудитории:

- бизнес партньори;
- партниращи професионални и други асоциации и сдружения;
- подкрепящи НПО;
- местна власт;
- специализирани туроператорски агенции.

Стейкхолдъри Тип В: Дифузни групи

Целеви аудитории:

- журналисти;
- членове на общността (територията) – жители на селата;

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

- групи със специални интереси и статут.

Стейкхолдъри Тип С: Клиентски групи

- **Сегмент С1: „Професионалисти“** – т.нар. „познавачи“ на особеностите на дестинацията; обхваща хора и групи с конкретни познания, потребности и търсене, любители на природата, т.нар. „заклети“ туристи (<http://orienteering.bg/> и <http://orienteering.org/>);
- **Сегмент С2: „Авантюристи“** – хора и групи, „търсачи на различни усещания“, желаещи да посетят нови, различни места (например, <http://www.rafting.bg/>);
- **Сегмент С3: „Начинаещи“** – хора, които до момента не са провеждали активни посещения на природни забележителности, къщи за отдых и еко маршрути, не притежават навици и умения за потребление на туристически продукт;
- **Сегмент С4: „Ексклузивни“** – високообразовани и платежоспособни потребители, търсещи продукти с високо качество и висока добавена стойност, уникалност и ексклузивитет;
- **Сегмент С5: „Търсещи“** – търсещи подходящо място за природосъобразен начин на живот и духовно израстване, уединение с природата и земята.

Стейкхолдъри Тип D: Нормативни групи

Целеви аудитори:

- правителство;
- министерства;
- регулаторни агенции;
- инспекции;
- екологични организации на международно ниво;
- Европейски регулаторни механизми.

Всеки продукт в предложените продуктови линии трябва да бъде разработен

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

в детайли и ако е възможно на бъде предлаган в различни модификации за различни сегменти, това изисква да се разработят съответните варианти.

Маршрутите не изчерпват туристическия продукт. Те са неговата сърцевина, но за да гарантират удовлетвореност на потребителите, маршрутите трябва да бъдат подсигурени със съответните допълнителни характеристики – водачи (екскурзоводи), осигуряване на храна, места за почивка, тоалетни, медицинска помощ (при необходимост). Това е част планирането на координацията и партньорството между всички участници в създаването на компонентите на продукта на дестинацията. Добавянето на тези съществени за потребителите свойства ангажира стейкхолдърите Тип В: Дифузни групи, включващи журналисти, членове на общността и групи със специални интереси и статут и по специално на жителите на селата от района и е възможност за преодоляване на слабите страни (от SWOT анализа), свързани с липсата на работа, задържане на младите хора и образователното равнище на жителите. В тази връзка могат да се предложат професионални курсове за различни дейности, подпомагащи брандинга на територията (по програми на Бюрата по труда и др.), вкл.

- Екскурзоводски, сегментирани по маршрути
- Демонстрации на кулинарни умения и занаяти
- Анимации (напр., ангажиране на бивши детски учителки и млади хора)
- Езикова подготовка според профила
- Водачи
- Инвестиране в медицински знания и умения
- Горски „рейнджър”
- Грижи за клиента

В дългосрочен план може да се инвестира в изграждането на микрофирми или фирма, която да послужи за ядро на бъдещ регионален клъстер.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разработената стратегия изисква прилагането на 360° подход при нейната реализация с участието на всички ключови стейкхолдъри, както и „вграждането” ѝ в процеса на развитие на трансграничния район. В настоящия доклад стратегията се разглежда в контекста на разбирането за развитието на дадена територия като целеви мениджърски процес на изследване, планиране, координиране и изпълнение на целеви дейности.

7. ПРИЛОЖЕНИЯ

7.1. Приложение 1. Възникване и развитие на стандартизирани СУОС

В началото на 1990^{-те} години Британският институт по стандартизация (BSI) инициира разработването на спецификация за система за управление на околната среда. През 1992 година спецификацията е публикувана като BS7750, британски стандарт за прилагане на система за управление на околната среда. Национални стандарти за СУОС са публикувани в Испания и Ирландия.

През 1993 година Международната организация за стандартизация създава технически комитет (ISO/TC 207) за разработване на група стандарти за управление на околната среда. Година по-късно техническият комитет представя техническа спецификация на стандарт за система за управление на околната среда - ISO/TS 9719:1994. Две години по-късно техническата спецификация е утвърдена официално като доброволен стандарт на Международната организация за стандартизация - ISO 14001:1996. Стандартът е актуализиран през 2004 година и понастоящем е известен като ISO 14001:2004 „Системи за управление на околната среда. Изисквания с указания за използване”.

В началото на 1990^{-те} години Европейската комисия разработва Схемата за управление по околна среда и одитиране (The European Union's Eco-Management and Audit Scheme) (EMAS), която е подобна на BS7750, но включва някои

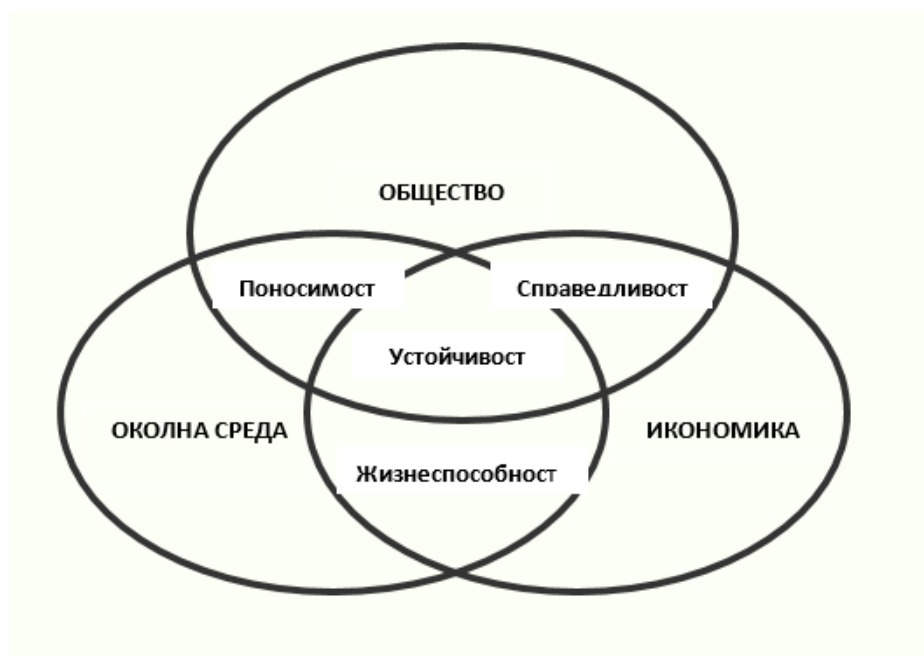

допълнителни изисквания. Изискванията на EMAS са публикувани като Регламент 1836/93 на Съвета през 1993 г. и системата е въведена като доброволен инструмент на ЕС за управление на околната среда, който спомага за рационалното използване на ресурсите и минимизиране на замърсяването. Първоначално регистрирането по EMAS е ограничено до малък брой промишлени сектори, но през 2001 г. схемата е актуализирана с Регламент 761/2001 и регистрирането се отваря, така че всяка организация, в която и да е страна членка, да може да подаде молба за регистрация. В същото време изискванията на ISO14001 са изцяло включени в EMAS, което на практика прави сертифицирането по ISO14001 добра основа, макар и не задължителна за регистрация по EMAS.

При управлението на Бил Клинтън Агенцията за защита на околната среда на САЩ разработва рамка на СУОС, основана на ISO 14000.

7.2. Приложение 2. Развитие на концепцията за устойчиво развитие

Концепцията за устойчиво развитие включва три взаимосвързани измерения – устойчивост на околната среда, икономическа устойчивост и социална устойчивост (Фигура 7-1).

Фигура 7-1. Елементи на концепцията за устойчиво развитие

Поставяйки началото с Комисията „Брундтланд“, ООН разгръща активна дейност за концептуализиране и реализиране на виждането за устойчиво развитие. В исторически план основните инициативи, събития и документи в тази посока са:

1. 1992 - Срещата на високо равнище по проблемите на планетата Земя и Първа световна конференцията на ООН по околната среда и развитието в Рио де Жанейро. Приемат се основни документи по устойчиво развитие, както следва:

- **Декларация за околната среда и развитието** – съдържа 27 основополагащи принципи, от които държавите следва да се ръководят в дейността си по осигуряването на развитието и благосъстоянието на хората;

- **Дневен ред 21 век /Агенда 21/** - световна програма за постигане на устойчиво развитие от социална, икономическа и екологична гледна точка;

- **Заявление за принципите, засягащи управлението, защитата и устойчивото развитие на всички видове гори;**

- **Рамкова конвенция на ООН за промяна на климата;**

- **Конвенция за биологичното разнообразие.**

2. 1994 – Световна конференция за устойчиво развитие на развиващите се малки островни държави в Бриджтаун, Барбадос.

3. 1997 – Специална сесия на Общото събрание на ООН в Ню Йорк. Приема се програма за изпълнение на Дневен ред 21, включваща и работна програма на Комисията за устойчиво развитие към ООН за периода 1998-2002 година

4. 2002 - Втора Световна конференция за околната среда и развитие в Йоханесбург. Приемат се следните основни документи по устойчиво развитие:

- **Декларация за устойчиво развитие;**

www.interregrobg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

- **План за прилагане на Дневен ред 21;**
- **Партньорство за устойчиво развитие**

5. 2000 – Приемане на декларацията на ООН „Милениум“. Декларацията определя осем конкретни цели за намаляването на бедността наполовина до 2015 год.

Следвайки политиката на ООН за устойчиво развитие, Световната организация по туризъм (COT) работи усилено за систематизиране на теоретичните аспекти на устойчивостта в туризма и за стимулиране на развитието на устойчив туризъм. Според COT „насоките и управленските практики за устойчиво туристическо развитие са приложими към всички видове туризъм и туристически дестинации.” Принципите на устойчивостта се отнасят до природните, икономическите и социално-културните аспекти на развитието на туризма и е необходимо да се установи и поддържа подходящ баланс между тези три измерения, за да се гарантира дългосрочна устойчивост. Съществените характеристики на устойчивия туризъм са следните:

- оптимално използване на ресурсите на околната среда, поддържане на екологичния процес, подпомагане на опазването на природното наследство и на биоразнообразието;
- уважение към социално-културната автентичност на общностите-домакини, опазване на тяхното материално и духовно наследство;
- осигуряване на дългосрочна жизнеспособна икономическа дейност, подсибяване на всички заинтересовани страни със социално-икономически ползи, които да бъдат справедливо разпределяни и да включват възможности за стабилна трудова заетост, доходи и социални услуги за местното население, водещи до премахване на бедността.

Устойчивото туристическо развитие изисква компетентно участие на всички заинтересовани от туризма страни, както и силно политическо лидерство за

www.interreg.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

постигане на голяма ангажираност и съгласие на тези субекти. Развитието на устойчив туризъм е постоянен процес, който изисква непрекъснато наблюдение на туристическите въздействия и своевременно предприемане на необходимите коригиращи действия. Устойчивият туризъм трябва да поддържа високо равнище на удовлетвореност на туристите и да осигурява значими туристически преживявания, като същевременно възпитава позитивно отношение в туристите към устойчивите туристически практики.

Действията на COT за дефиниране и практическа реализация на устойчиво туристическо развитие се конкретизират в документи, както следва:³⁵

1. **Декларация за световния туризъм**, приета от COT на конференция за социално-икономическото значение на туризма в Манила през 1980 г. ([Manila Declaration on World Tourism](#)) Декларацията съдържа насоки за хармонично, балансирано и справедливо развитие на туризма на международно и национално равнище.
2. **Документ с препоръки за улесняване на хората да практикуват туризъм**, приет на Съвещание под егидата на COT в Акапулко през 1982 г. ([Acapulco Documents on the Rights to Holidays](#)).
3. **Списък на правата на туризъм и туристическия кодекс, приет от Генералната ансамбля на COT в София през 1985 г. (Tourism Bill of Rights (9 члена) and Tourist Code (5 члена))** Основните права на туризъм включват:
 - право за туризъм за всички;
 - задължения на държавите за осигуряване на условия за туризъм;
 - препоръки към местното население за гостоприемство;
 - препоръки към туристическата индустрия за съдействие за туризма
4. **Декларация за туризъм**, приета от COT на конференция в Хага през

³⁵ UNWTO. Sustainable Development of Tourism. //: http://www.unwto.org/frameset/frame_sustainable.html, 2008

1989 г. (The Hague Declaration on Tourism – Inter-Parliamentary conference on tourism - съвместна конференция на COT и Inter-Parliamentary Union). Декларацията съдържа 10 принципа за развитие на туризма, сред които основните са: развитие на инфраструктурата и кадрите; опазване на ресурсите; стимули за туристите и индустрията; сигурност и безопасност за туристите; качество на услугите и др.

5. **Харта за устойчив туризъм и План за действие за устойчив туризъм**, приети на световната съвместна конференция на COT, ЮНЕСКО и ЕС в Ланзароте през 1995 г. ([Lanzarote Charter for Sustainable Tourism and Sustainable Tourism Plan for Action](#)). Хартата съдържа 18 позиции (препоръки) за развитие на устойчив туризъм.

6. **Декларация за превенция на организиран секс туризъм**, приета от COT на конференция в Кайро през 1995 г. (XI WTO General Assembly in Cairo - Statement on the Prevention of Organized Sex Tourism, Cairo) .

7. **„Дневен ред 21 (Агенда 21) за туризъм и туристическа индустрия”**, публикувана от COT съвместно със Световния съвет по туризъм и Съвета за Земята през 1996 г. ([Agenda 21 for Tourism & Travel Industry](#)). Разработката съдържа практически стъпки как правителствата и фирмите да реализират в туризма Програмата за действие „Агенда 21” по въпросите на околната среда и развитието, приета на световната среща в Рио де Жанейро през 1992 г.

8. **Глобален етичен кодекс за туризъм**, приет от COT и ООН в Истанбул през 1999 г. (The Global Code of Ethics for Tourism (GCET). Кодексът представлява система от принципи с цел направляване на заинтересованите субекти в процеса на туристическото развитие – централни и местни власти, туристическа индустрия, туристи.

9. **Декларация „Устойчив туризъм на островите в региона на Тихия океан”**, приета от COT на конференция в Хайнан през 2002 г. ([Hainan](#)

Declaration - Sustainable Tourism in the Islands of the Asia-Pacific Regions (2002)

10. **Декларация за Екотуризм**, приета от COT в Квебек през 2002. С декларацията 2002 год. е обявена за международна година на екотуризма

11. **Програма „Устойчив туризм – елиминиране на бедността”**, представена от COT на Световната среща по устойчиво развитие в Йоханесбург през 2002 г. (Program „Sustainable Tourism – Eliminating Poverty” (ST-EP).

12. **Декларация за туризма и промяната на климата**, приета от COT на конференция в Джерба през 2003 г. ([Djerba Declaration on Tourism and Climate Change](#))

В унисон с политиката на ООН и COT за налагане на концепцията за устойчивото развитие във всички сфери на човешката дейност, Европейският съюз (ЕС) също работи активно за внедряване на устойчиви практики, в това число и в областта на туризма.³⁶ През юни 2001 г. в Гьотеборг Европейският съвет одобрява предложената от Европейската Комисия стратегия за устойчивото развитие, допълвайки по този начин приетата година по-рано Лисабонска стратегия, която от своя страна е реформаторска програма за превръщане на Европейския съюз в най-динамичната и конкурентоспособна икономика в света към 2010 година. Едновременно с актуализирането на Лисабонската стратегия през 2005 г. се пристъпва и към преразглеждане на стратегията за устойчиво развитие. На заседанието си през юни 2006 г. Европейският съвет приема нова стратегия за устойчиво развитие, предназначена за разширения ЕС. Новата стратегия за устойчиво развитие отразява водещите принципи на устойчивото развитие, одобрени от Европейския съвет през юни 2005 г.

³⁶ Общ доклад за дейностите на Европейския съюз 2006. - Глава II - Цел „Благоденствие” - Раздел 1 - Икономическа и социална среда - Стратегия за устойчиво развитие.
В: <http://europa.eu/generalreport/bg/2006/rg24.htm>, 2008

В изпълнение на политиката си за устойчиво развитие и признавайки решаващата роля на туризма за икономиката на ЕС, през март 2006 г. Европейската комисия (Комисията) приема документа „Обновена политика за туризма: към по-силно партньорство за Европейски туризъм”³⁷. Основна цел на новата туристическа политика е да допринесе за „подобряване на конкурентоспособността на европейската туристическа индустрия и да създаде повече и по-добри работни места чрез устойчиво развитие на туризма, както в Европа, така и в глобален мащаб.”³⁸ В контекста на новата туристическа политика Комисията подготвя приемането на Европейски дневен ред 21 за туризма, който се основава на резултатите в публикувания през февруари 2007 год. доклад „Действия за устойчив европейски туризъм”, изготвен от създадената през 2004 год. Група за устойчивост на туризма (TSG).

Документът „Дневен ред за устойчив и конкурентоспособен европейски туризъм” („Дневен ред”) е приет от Комисията през октомври 2007 год. и представлява последващ принос към изпълнението на актуализираната Лисабонска стратегия за растеж и заетост и на обновената Стратегия за устойчиво развитие.³⁹ Според „Дневен ред”, намирането на точния баланс между подsigуряването на благополучието на туристите, нуждите на природната и културната среда, и развитието и конкурентоспособността на дестинациите и бизнеса изискват интегриран и цялостен политически подход, при който всички заинтересовани страни споделят едни и същи цели.

Според документа, при преследването на конкретните цели е необходимо

³⁷ Commission of the European Communities. “A renewed EU Tourism Policy: Towards a stronger partnership for European Tourism”. Communication from the commission, COM(2006) 134 final, Brussels, 2006. In: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0134:EN:HTML>, 2008

³⁸ Пак там.

³⁹ Комисия на европейските общности. Дневен ред за устойчив и конкурентоспособен европейски туризъм. Съобщение на комисията, COM(2007) 621 окончателен, Брюксел, 19.10.2007. В: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0621:FIN:BG:HTML>, 2008

преодоляването на известни предизвикателства, специфични за сектора на туризма. Те се изразяват в следното:⁴⁰

- необходимост от устойчиво съхраняване и управление на природните и културните ресурси;
- намаляване на използването на ресурсите и замърсяването на туристическите дестинации, включително генерирането на отпадъци;
- управление на промените в интерес на добруването на общността;
- намаляване на сезонния характер на търсенето;
- справяне с негативния ефект на свързания с туризма транспорт;
- създаване на възможности за достъпен за всички туризъм;
- подобряването на качеството на работните места, предлагани в сферата на туризма;
- решаване на проблема за наемане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни в рамката на миграционната политика на ЕС;
- гарантиране на безопасността и сигурността на туристите, а също и на местните общности, които участват в предлагането на туристически услуги.

„Дневен ред” систематизира принципите за постигане на конкурентоспособен и устойчив туризъм и те са:⁴¹

- Прилагане на цялостен и интегриран подход – всички различни въздействия от туризма следва да бъдат взети предвид при неговото планиране и развитие. Освен това туризмът следва да бъде добре балансиран и интегриран в цяла редица дейности, които имат отражение върху обществото и околната среда.
- Дългосрочно планиране – устойчивото развитие е свързано с полагането на грижи за нуждите на бъдещите поколения, както и за нуждите на нашето поколение. Дългосрочното планиране изисква способност за продължителното

⁴⁰ Пак там.

⁴¹ Пак там.

поддържане на дадени дейности във времето.

- Постигане на подходящо темпо и ритъм на развитие – нивото, темпото и формата на развитие следва да отразяват и да се съобразяват с характера, ресурсите и нуждите на общностите - домакини и на дестинациите.
- Ангажиране на всички заинтересовани страни – устойчивият подход изисква широкообхватно и ангажирано участие във вземането на решения и практическото им прилагане от всички, свързани с крайния резултат.
- Прилагане на най-добрите налични знания – политиките и действията следва да се изработват в съответствие с най-новите и най-добрите налични знания. Информацията относно направленията и влиянията в туризма, както и относно уменията и опита, следва да се споделя в цяла Европа.
- Намаляване и управление на риска (принцип на предохранителните мерки) – когато съществува несигурност относно крайния резултат, следва да се извърши цялостна оценка и следва да бъдат взети превантивни мерки, за да се избегне вредата за околната среда или обществото.
- Отразяване на въздействието в цената (потребителят и замърсителят плащат) – цените би следвало да отразяват какво реално струват на обществото дейностите по потребление и производство. Това се отнася не само до замърсяването, но опира и до таксата за ползване на съоръжения, за които са налице значителни разходи за управление.
- Когато е необходимо, установяване и уважаване на границите на растежа – капацитетът, с който разполагат отделните места или по-големи райони за прием на туристи, трябва да бъде определен, и то с готовност и възможност, когато и където това е необходимо, да бъде ограничено развитието на туризма и обема на туристическия поток.
- Предприемане на текущ мониторинг – устойчивостта е преди всичко разбиране на въздействията и постоянно насочено към тях внимание;

В „Дневен ред“ се посочва, че „устойчивото управление на дестинациите е решаващо за туристическото развитие, особено чрез ефективно планиране на териториалното устройство и земеползването, контрол на строителството и чрез инвестиционни решения относно инфраструктурата и услугите.“⁴² Устойчивият мениджмънт би могъл да увеличи икономическите резултати и конкурентната позиция на дадена дестинация в дългосрочен план, ако успее да гарантира, че мащабът и видът на новите туристически обекти са в синхрон с нуждите на местната общност и околната среда. За целта е необходима ефективна спомагателна структура, с участието на всички регионални и местни заинтересовани страни, както и добро партньорство и ефективно лидерство между тях.

7.3. Приложение 3. Примерни екотуристически маршрути

Познавателен маршрут: Историческо наследство

Местни експерти ще Ви представят историческите артефакти и ще Ви запознаят с други ценни и интересни находки от района на Велико Търново; ще научите как се откриват артефакти, местни легенди и тайнствени случки около намирането им.

Подходящо за групи ученици и всички любознателни към историята.

Познавателен маршрут: Да преоткрием историята

За тези, които търсят нови знания и срещи с непознати и непопулярни исторически факти, трансграничният район е истинска скрита съкровищница.

В района се крият останки от древни селища, римски укрепления, крепости от периода на Второто българско царство. Много от местностите носят имена, свързани с исторически случки или поселения. Това може да се използва за организиране на маршрути от типа „quest“ (приключенско търсене).

С местни водачи могат да се обиколят останки от древни селища, интересни

⁴² Пак там.

ландшафтни обекти с включено време за пикник и възможности за прекрасни гледки и снимки от удобни погледни места.

Подходящо за ученически групи и за приятелски компании.

Зелени уикенди

Петък вечер е... избягайте от шума а града, елате на село – тук ви чака уютни и гостоприемни къщи за гости.

Хората в селата в трансграничния район Велико Търново - Телеорман Ви очакват, предлагайки Ви топлина и приятелска компания. Селските същи за гости приемат туристи целогодишно.

Има възможности за самостоятелно готвене или да поръчате вкусни местни манджи, приготвени от вашите домакини (пиле, заек или агънце в пещ, баница, баклава, домашни хлябове, туршии и салатки, домашно винце и други).

Къщите настаняват от 6 до 10 човека. Хазаите предлагат допълнителни атракции и разходки в района.

Кулинарни приключения

При изградени атракционни кътове за отдих могат да се провеждат демонстрации и дегустации на местни традиционни храни. Със съдействието на местната общност могат да се получат рецепти, да се участва в практически обучения и да се опита:

- Агне печено на шиш или в пещ;
- Приготвяне на домашни хлябове и пити;
- Приготвяне на баница и баклава;
- Приготвяне на сладка, конфитюри, лютеница, туршия и други видове зимнина.

Атракциите се организират по предварителна заявка и в зависимост от сезона и климатичните условия.

Предлага се за групи от 5 до 50 човека.

Фолклорен тур – обучение в български народни песни и танци от Северяшката фолклорна област

Атракциите се организират по предварителна заявка и в зависимост от сезона и климатичните условия.

Място за провеждане на обученията: Осигурява се музикален педагог, треньор по народни танци и корепетитор.

Продължителност: от 2 часа до 3 дни x 5 часа.

Предлага се за групи от 5 до 25 човека.

Еко-чай за зимата

Тансграничният район Велико Търново – Телеорман е богат на билки и лечебни растения. Събрани в подходящия сезон и изсушени, от тези билки и горски плодове могат да се направят безброй вкусни комбинации за чайове и полезни отвари, които да Ви спасят от настинки през зимните дни.

Възползвайте се от предложенията на домакините от къщите за гости – те знаят къде са билките и с удоволствие ще ви заведат да си съберете.

Еко-разходки за събиране на билки и горски плодове в зависимост от сезона.

Продължителност: от 3 до 5 часа

Необходими са удобни обувки, шапка, слънцезащитен крем, бутилка с вода, съдове за събиране на плодовете и билките.

Подходящо за групи от 5 до 25 човека – ученици, пенсионери, приятели.

През гори и ливади на две колела

При наличие на планински велосипеди могат да се организират вело-преходи до географски и историческите обекти.

При желание може да се добави възможността за организиране на къмпинг (нощувка в палатки).

С предварителна заявка трябва да има възможност да се наеме велосипед, палатка, шалте и спален чувал, и водач, а в случай на необходимост и автомобил с висока проходимост за превозване на багажа и храната.

Храна за престоя се осигурява самостоятелно от участниците.

Продължителност от 2 до 8 часа, с възможност за бивакуване на палатки.

Подходящо за по-големи ученици, младежи, приятелски групи от 5 до 15 човека.

7.4. Приложение 4. Формат на продуктов микс

Виж съпровождащия файл в Excel

7.5. Приложение 5. Анкетни карти

Въпросник за провеждане на директно допитване на експерти по метода „Делфи“

Уважаеми Господине / Госпожо,

Настоящото проучване се извършва в рамките на проект „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”, чиято **ЦЕЛ** е да разшири възможностите за заетост и мобилност на работната сила чрез развитие на знания и умения в сферата на екотуризма и биологичното земеделие в трансграничните региони на Румъния и България.

Информацията ще бъде използвана конфиденциално само от изследователите.

Благодарим Ви предварително за отделеното време и внимание!

A1. Вие сте експерт:

	Да	Не	
В областта на екотуризма	1	2	

В областта на биологичното земеделие	1	2	Премини към въпрос В1
--------------------------------------	---	---	-----------------------

A2. Как бихте характеризирали състоянието на зелените работни места в областта на екотуризма в област Велико Търново по видове туристически дейности?

- 5 – Изключително добре развити
4 – Много добре развити
3 – Добре развити
2 – Недостатъчно развити
1 – Изобщо не са развити

Туроператорската и туристическата агентска дейност	5	4	3	2	1
Хотелиерството	5	4	3	2	1
Ресторантьорството;	5	4	3	2	1
Предоставянето на тематично ориентирани допълнителни туристически услуги в областта на културния, балнео, СПА, уелнес, селския, винения, еко, конгресния, детския и младежкия, приключенския, спортния, ловния, голф и други видове туризъм	5	4	3	2	1
Предоставянето на екскурзоводски услуги, воденето на туристи в планинска и природна среда и предоставянето на услуги за спорт	5	4	3	2	1

A3. Според Вас, какви зелени работни места могат да бъдат разкрити в областта на екотуризма в област Велико Търново по видове туристически дейности?

A3.1. Туроператорската и туристическата агентска дейност:

- Първо посочено
Второ посочено
Трето посочено

A3.2. Хотелиерството:

- Първо посочено

Второ посочено

Трето посочено

A3.3. Ресторантьорството:

Първо посочено

Второ посочено

Трето посочено

A3.4. Предоставянето на тематично ориентирани допълнителни туристически услуги в областта на културния, балнео, СПА, уелнес, селския, винения, еко, конгресния, детския и младежкия, приключенския, спортния, ловния, голф и други видове туризъм:

Първо посочено

Второ посочено

Трето посочено

A3.5. Предоставянето на екскурзоводски услуги, воденето на туристи в планинска и природна среда и предоставянето на услуги за спорт:

Първо посочено

Второ посочено

Трето посочено

A4. Според Вас, кои са основните пречки пред разкриването на зелени работни места в областта на екотуризма в област Велико Търново?

Първа посочена	
Втора посочена	
Трета посочена	

A5. Според Вас, какви стимули трябва да се приложат, за да се поощри разкриването на зелени работни места в областта на екотуризма в област Велико Търново?

Първи посочен	
Втори посочен	
Трети посочен	
Четвърти посочен	
Пети посочен	

A6. Как бихте оценили потенциала за разкриване на зелени работни

места в областта на екотуризма в област Велико Търново по видове туристически дейности?

- 1 – Изключително нисък
- 2 – Много нисък
- 3 – Нисък
- 4 – Нито нисък, нито висок
- 5 – Висок
- 6 – Много висок
- 7 – Изключително висок

Туроператорската и туристическата агентска дейност	1	2	3	4	5	6	7
Хотелиерството	1	2	3	4	5	6	7
Ресторантьорството	1	2	3	4	5	6	7
Предоставянето на тематично ориентирани допълнителни туристически услуги в областта на културния, балнео, СПА, уелнес, селския, винения, еко, конгресния, детския и младежкия, приключенския, спортния, ловния, голф и други видове туризъм	1	2	3	4	5	6	7
Предоставянето на екскурзоводски услуги, воденето на туристи в планинска и природна среда и предоставянето на услуги за спорт	1	2	3	4	5	6	7

БЛАГОДАРИМ ВИ ЗА СЪДЕЙСТВИЕТО!

В1. Как бихте характеризирали състоянието на зелените работни места в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново по видове дейности?

- 5 – Изключително добре развити
- 4 – Много добре развити
- 3 – Добре развити
- 2 – Недостатъчно развити
- 1 – Изобщо не са развити

1. За биологично растениевъдство – угар БР 0	5	4	3	2	1
--	---	---	---	---	---

2. За биологично растениевъдство в преход – за полски култури, включително фуражни БРП 1	5	4	3	2	1
3. За биологично растениевъдство в преход – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БРП 2	5	4	3	2	1
4. За биологично растениевъдство в преход – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БРП 3	5	4	3	2	1
5. За биологично растениевъдство в преход – ароматни и медицински растения БРП 4	5	4	3	2	1
6. За биологично растениевъдство в преход – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БРП 5	5	4	3	2	1
7. За биологично пчеларство в преход БПП 6	5	4	3	2	1
8. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко БЖП 7	5	4	3	2	1
9. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо БЖП 8	5	4	3	2	1
10. За биологично животновъдство в преход – дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) БЖП 9	5	4	3	2	1
11. За биологично растениевъдство – за полски култури, включително фуражни БР 10	5	4	3	2	1
12. За биологично растениевъдство – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БР 11	5	4	3	2	1
13. За биологично растениевъдство – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БР 12	5	4	3	2	1
14. За биологично растениевъдство – ароматни и медицински растения БР 13	5	4	3	2	1
15. За биологично растениевъдство – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БР 14	5	4	3	2	1

16. За биологично пчеларство БП 15	5	4	3	2	1
17. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за мляко – преминало периода на преход БЖ 16	5	4	3	2	1
18. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за месо – преминало периода на преход БЖ 17	5	4	3	2	1
19. За отглеждане на дребни преживни животни (овце и кози) комбинирано производство (мляко и месо) – преминало периода на преход БЖ 18	5	4	3	2	1

В2. Според Вас, какви зелени работни места могат да бъдат разкрити в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново?

1. За биологично растениевъдство – угар БР 0 Четвърто посочено	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
2. За биологично растениевъдство в преход – за полски култури, включително фуражни БРП 1	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
3. За биологично растениевъдство в преход – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БРП 2	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
4. За биологично растениевъдство в преход – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БРП 3	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
5. За биологично растениевъдство в преход – ароматни и медицински растения БРП 4	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
6. За биологично растениевъдство в преход – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БРП 5	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
7. За биологично пчеларство в преход БПП 6	Първо посочено Второ посочено Трето посочено

8. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко БЖП 7	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
9. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо БЖП 8	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
10. За биологично животновъдство в преход – дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) БЖП 9	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
11. За биологично растениевъдство – за полски култури, включително фуражни БР 10	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
12. За биологично растениевъдство – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БР 11	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
13. За биологично растениевъдство – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БР 12	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
14. За биологично растениевъдство – ароматни и медицински растения БР 13	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
15. За биологично растениевъдство – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БР 14	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
16. За биологично пчеларство БП 15	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
17. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за мляко – преминало периода на преход БЖ 16	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
18. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за месо – преминало периода на преход БЖ 17	Първо посочено Второ посочено Трето посочено

19. За отглеждане на дребни преживни животни (овце и кози) комбинирано производство (мляко и месо) – преминало периода на преход БЖ 18	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
--	--

В3. Според Вас, кои са основните пречки пред разкриването на зелени работни места в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново?

Първа посочена	
Втора посочена	
Трета посочена	

В4. Според Вас, какви стимули трябва да се приложат, за да се поощри разкриването на зелени работни места в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново?

Първи посочен	
Втори посочен	
Трети посочен	
Четвърти посочен	
Пети посочен	

В5. Как бихте оценили потенциала за разкриване на зелени работни места в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново?

- 1 – Изключително нисък
- 2 – Много нисък
- 3 – Нисък
- 4 – Нито нисък, нито висок
- 5 – Висок
- 6 – Много висок
- 7 – Изключително висок

1. За биологично растениевъдство – угар БР 0	1	2	3	4	5	6	7
2. За биологично растениевъдство в преход – за полски култури, включително фуражни БРП 1	1	2	3	4	5	6	7

3. За биологично растениевъдство в преход – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БРП 2	1	2	3	4	5	6	7
4. За биологично растениевъдство в преход – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БРП 3	1	2	3	4	5	6	7
5. За биологично растениевъдство в преход – ароматни и медицински растения БРП 4	1	2	3	4	5	6	7
6. За биологично растениевъдство в преход – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БРП 5	1	2	3	4	5	6	7
7. За биологично пчеларство в преход БПП 6	1	2	3	4	5	6	7
8. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко БЖП 7	1	2	3	4	5	6	7
9. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо БЖП 8	1	2	3	4	5	6	7
10. За биологично животновъдство в преход – дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) БЖП 9	1	2	3	4	5	6	7
11. За биологично растениевъдство – за полски култури, включително фуражни БР 10	1	2	3	4	5	6	7
12. За биологично растениевъдство – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БР 11	1	2	3	4	5	6	7
13. За биологично растениевъдство – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БР 12	1	2	3	4	5	6	7
14. За биологично растениевъдство – ароматни и медицински растения БР 13	1	2	3	4	5	6	7

15. За биологично растениевъдство – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БР 14	1	2	3	4	5	6	7
16. За биологично пчеларство БП 15	1	2	3	4	5	6	7
17. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за мляко – преминало периода на преход БЖ 16	1	2	3	4	5	6	7
18. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за месо – преминало периода на преход БЖ 17	1	2	3	4	5	6	7
19. За отглеждане на дребни преживни животни (овце и кози) комбинирано производство (мляко и месо) – преминало периода на преход БЖ 18	1	2	3	4	5	6	7

БЛАГОДАРИМ ВИ ЗА СЪДЕЙСТВИЕТО!

ВЪПРОСНИК

Уважаеми Господине / Госпожо,

Настоящото проучване се извършва в рамките на проект „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”, чиято **ЦЕЛ** е да разшири възможностите за заетост и мобилност на работната сила чрез развитие на знания и умения в сферата на екотуризма и биологичното земеделие в трансграничните региони на Румъния и България.

Информацията ще бъде използвана конфиденциално само от изследователите. След приключване на изследването ще Ви предоставим обобщените резултати.

Благодарим Ви предварително за отделеното време и внимание!

A1. Когато чуете понятието „екотуризм”, кое е първото нещо, което Ви идва наум?

За термина „екотуризм” е използвана следната дефиниция на Световния фонд за дивата природа:

„Туризм, включващ пътуване до места с относително незасегната от човека природа, за да се получи представа за природните, културно-етнографските характеристики на дадения район, което не нарушава целостта на екосистемата и създава икономически условия за опазване на околната среда и природните ресурси от местното население.”

A2. Бяхте ли наясно с термина „екотуризм“ преди да участвате в това проучване?

Да	1	Чувал/а съм, но не бях запознат/а	3
Не	2		

A3. Когато чуете понятието „биологично земеделие”, кое е първото нещо, което Ви идва наум?

За термина „биологично земеделие” е използвана следната дефиниция на Министерство на земеделието на САЩ:

„Биологичното земеделие е система за производство с намалено или изключено прилагане на синтетични минерални торове, пестициди, регулатори на растежа и стимулатори в животновъдството, което зависи от сеитбообръщенията, оползотворяването на растителните остатъци, отглеждането на легуминозни култури, зеленото торене и провеждането на биологична борба с вредителите, болестите и плевелите.”

A4. Бяхте ли наясно с термина „биологично земеделие” преди да участвате в това проучване?

Да	1	Чувал/а съм, но не бях запознат/а	3
Не	2		

A5. Когато чуете понятието „зелени работни места”, кое е първото нещо, което Ви идва наум?

За термина „зелени работни места” е използвана следната дефиниция:
„Работни места, разкрити в икономически дейности, свързани с производство на стоки и предоставяне на услуги, подпомагащи опазването на околната среда.”

A6. Бяхте ли наясно с термина „зелени работни места” преди да участвате в това проучване?

Да	1	Чувал/а съм, но не бях запознат/а	3
Не	2		

A7. Можете ли да дадете пример за успешно реализиран проект/бизнес инициатива в областта на екотуризма или биоземеделието във Вашия регион – област Велико Търново?

A8. Вашата организация работи:

	Да	Не	
В областта на екотуризма	1	2	
В областта на биологичното земеделие	1	2	Премини към въпрос C1

В1. Как бихте характеризирали състоянието на зелените работни места в областта на екотуризма в област Велико Търново по видове туристически дейности?

- 5 – Изключително добре развити
4 – Много добре развити
3 – Добре развити
2 – Недостатъчно развити
1 – Изобщо не са развити

Туроператорската и туристическата агентска дейност	5	4	3	2	1
Хотелиерството	5	4	3	2	1
Ресторантьорството;	5	4	3	2	1
Предоставянето на тематично ориентирани допълнителни туристически услуги в областта на културния, балнео, СПА, уелнес, селския, винения, еко, конгресния, детския и младежкия, приключенския, спортния, ловния, голф и други видове туризъм	5	4	3	2	1
Предоставянето на екскурзоводски услуги, воденето на туристи в планинска и природна среда и предоставянето на услуги за спорт	5	4	3	2	1

В2. Според Вас, какви зелени работни места могат да бъдат разкрити в областта на екотуризма в област Велико Търново по видове туристически дейности?

В2.1. Туроператорската и туристическата агентска дейност:

- Първо посочено
Второ посочено
Трето посочено

В2.2. Хотелиерството:

- Първо посочено
Второ посочено
Трето посочено

В2.3. Ресторантьорството:

Първо посочено

Второ посочено

Трето посочено

В2.4. Предоставянето на тематично ориентирани допълнителни туристически услуги в областта на културния, балнео, СПА, уелнес, селския, винения, еко, конгресния, детския и младежкия, приключенския, спортния, ловния, голф и други видове туризъм:

Първо посочено

Второ посочено

Трето посочено

В2.5. Предоставянето на екскурзоводски услуги, воденето на туристи в планинска и природна среда и предоставянето на услуги за спорт:

Първо посочено

Второ посочено

Трето посочено

В3. Според Вас, кои са основните пречки пред разкриването на зелени работни места в областта на екотуризма в област Велико Търново?

Първа посочена	
Втора посочена	
Трета посочена	

В4. Според Вас, какви стимули трябва да се приложат, за да се поощри разкриването на зелени работни места в областта на екотуризма в област Велико Търново?

Първи посочен	
Втори посочен	
Трети посочен	
Четвърти посочен	
Пети посочен	

В5. Бихте ли се включили в обучение, свързано с разработване и реализиране на?

(1 = определено не бих се включил/а, 10 = със сигурност бих се включил/а)

Бизнес инициатива в областта на	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

екотуризма										
Зелен проект	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

В6. Бихте ли разработили и реализирали?

(1 = определено не бих направил/а, 10 = със сигурност бих направил/а)

Бизнес инициатива в областта на екотуризма	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зелен проект	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Премини към въпрос С7

С1. Как бихте характеризирали състоянието на зелените работни места в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново по видове дейности?

- 5 – Изключително добре развити
- 4 – Много добре развити
- 3 – Добре развити
- 2 – Недостатъчно развити
- 1 – Изобщо не са развити

1. За биологично растениевъдство – угар БР 0	5	4	3	2	1
2. За биологично растениевъдство в преход – за полски култури, включително фуражни БРП 1	5	4	3	2	1
3. За биологично растениевъдство в преход – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БРП 2	5	4	3	2	1
4. За биологично растениевъдство в преход – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БРП 3	5	4	3	2	1
5. За биологично растениевъдство в преход – ароматни и медицински растения БРП 4	5	4	3	2	1
6. За биологично растениевъдство в преход – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БРП 5	5	4	3	2	1
7. За биологично пчеларство в преход БРП 6	5	4	3	2	1
8. За биологично животновъдство в преход	5	4	3	2	1

за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко БЖП 7					
9. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо БЖП 8	5	4	3	2	1
10. За биологично животновъдство в преход – дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) БЖП 9	5	4	3	2	1
11. За биологично растениевъдство – за полски култури, включително фуражни БР 10	5	4	3	2	1
12. За биологично растениевъдство – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БР 11	5	4	3	2	1
13. За биологично растениевъдство – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БР 12	5	4	3	2	1
14. За биологично растениевъдство – ароматни и медицински растения БР 13	5	4	3	2	1
15. За биологично растениевъдство – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БР 14	5	4	3	2	1
16. За биологично пчеларство БП 15	5	4	3	2	1
17. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за мляко – преминало периода на преход БЖ 16	5	4	3	2	1
18. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за месо – преминало периода на преход БЖ 17	5	4	3	2	1
19. За отглеждане на дребни преживни животни (овце и кози) комбинирано производство (мляко и месо) – преминало периода на преход БЖ 18	5	4	3	2	1

C2. Според Вас, какви зелени работни места могат да бъдат разкрити в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново?

1. За биологично растениевъдство – угар БР 0 Четвърто посочено	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
2. За биологично растениевъдство в преход – за полски култури, включително фуражни БРП 1	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
3. За биологично растениевъдство в преход – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БРП 2	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
4. За биологично растениевъдство в преход – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БРП 3	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
5. За биологично растениевъдство в преход – ароматни и медицински растения БРП 4	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
6. За биологично растениевъдство в преход – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БРП 5	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
7. За биологично пчеларство в преход БПП 6	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
8. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко БЖП 7	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
9. За биологично животновъдство в преход за едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо БЖП 8	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
10. За биологично животновъдство в преход – дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) БЖП 9	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
11. За биологично растениевъдство – за полски култури, включително фуражни БР 10	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
12. За биологично растениевъдство – постоянно затревени площи (ливади и пасища) БР 11	Първо посочено Второ посочено Трето посочено

13. За биологично растениевъдство – трайни насаждения, лозя и маслодайна роза БР 12	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
14. За биологично растениевъдство – ароматни и медицински растения БР 13	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
15. За биологично растениевъдство – зеленчукови култури, включително култивирани гъби и картофи БР 14	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
16. За биологично пчеларство БП 15	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
17. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за мляко – преминало периода на преход БЖ 16	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
18. За отглеждане на едри преживни животни (говеда и биволи) за месо – преминало периода на преход БЖ 17	Първо посочено Второ посочено Трето посочено
19. За отглеждане на дребни преживни животни (овце и кози) комбинирано производство (мляко и месо) – преминало периода на преход БЖ 18	Първо посочено Второ посочено Трето посочено

С3. Според Вас, кои са основните пречки пред разкриването на зелени работни места в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново?

Първа посочена	
Втора посочена	
Трета посочена	

С4. Според Вас, какви стимули трябва да се приложат, за да се поощри разкриването на зелени работни места в областта на биологичното земеделие в област Велико Търново?

Първи посочен	
Втори посочен	
Трети посочен	
Четвърти посочен	

Пети посочен	
--------------	--

С5. Бихте ли се включили в обучение, свързано с разработване и реализиране на

(1 = определено не бих се включил/а, 10 = със сигурност бих се включил/а)

Бизнес инициатива в областта на биоземеделieto	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зелен проект	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

С6. Бихте ли разработили и реализирали

(1 = определено не бих направил/а, 10 = със сигурност бих направил/а)

Бизнес инициатива в областта на биоземеделieto	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зелен проект	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

С7. Очаквате ли бизнесът Ви да стане по-отговорен („зелен“) в близкото бъдеще?

Със сигурност ДА	1	ДА - следващите 5 години	3
ДА - следващите 2 години	2	НЕ	4

Ако отговорът ви съдържа ДА, моля опишете накратко какво планирате?

С8. Смятате ли, че пред Вас има потенциални пречки за въвеждане на добри практики за отговорен („зелен“) бизнес?

Да	1	Не	2
----	---	----	---

Ако ДА, какви са те?

- _____
- _____
- _____

С9. Моля, посочете доколко сте склонен да разкриете зелено работно място във Вашата организация.

(0 = определено не бих разкрил/а, 10 = със сигурност бих разкрил/а)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

C10. Ако желаете да отправите коментар, препоръка или идея, моля използвайте полето по-долу:

D. Профил на организацията

D1. Вид на организацията:

Държавна организация	1	Обществена организация	4
Общинска организация	2	Неправителствена организация (НПО)	5
Частна организация	3	Образователна институция	6

D2. Брой заети:

1 до 9	1
10 до 50	2
51 до 250	3
250+	4

D3. Вашият стаж в организацията:

1 година или по-малко	1	5 до 9 години	3
2 до 4 години	2	10 години или повече	4

D4. Вашата позиция в организацията:

D5. Каква е Вашата дейност?

1. Туризм
 - 1.1. Място за настаняване
 - 1.2. Място за хранене
 - 1.3. Туроператор
 - 1.4. Туристическа агенция
2. Селско стопанство:
 - 2.1. Земеделие
 - 2.2. Животновъдство
3. Образование (*посочете какво*)
4. Друго (*посочете какво*)

БЛАГОДАРИМ ВИ ЗА ОТДЕЛЕНОТО ВРЕМЕ!

www.interregbrog.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

ВЪПРОСНИК

Уважаеми Господине / Госпожо,

Настоящото проучване се извършва в рамките на проект „Мрежа за зелени работни места - насърчаване на екотуризма и биологичното земеделие, като иновативни механизми за заетост и устойчиво местно развитие в селските райони в трансграничната област Румъния - България”, чиято **ЦЕЛ** е да разшири възможностите за заетост и мобилност на работната сила чрез развитие на знания и умения в сферата на екотуризма и биологичното земеделие в трансграничните региони на Румъния и България.

Информацията ще бъде използвана конфиденциално само от изследователите.

Благодарим Ви предварително за отделеното време и внимание!

A1. Когато чуете понятието „екотуризм”, кое е първото нещо, което Ви идва наум?

За термина „екотуризм” е използвана следната дефиниция на Световния фонд за дивата природа:

„Туризм, включващ пътуване до места с относително незасегната от човека природа, за да се получи представа за природните, културно-етнографските характеристики на дадения район, което не нарушава целостта на екосистемата и създава икономически условия за опазване на околната среда и природните ресурси от местното население.”

A2. Бяхте ли наясно с термина „екотуризм” преди да участвате в това проучване?

Да	1	Чувал/а съм, но не бях запознат/а	3
Не	2		

A3. Когато чуете понятието „биологично земеделие”, кое е първото нещо, което Ви идва наум?

За термина „биологично земеделие” е използвана следната дефиниция на Министерство на земеделието на САЩ:

www.interregbrog.eu

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския Съюз.

„Биологичното земеделие е система за производство с намалено или изключено прилагане на синтетични минерални торове, пестициди, регулатори на растежа и стимулатори в животновъдството, което зависи от сеитбообръщенията, оползотворяването на растителните остатъци, отглеждането на легуминозни култури, зеленото торене и провеждането на биологична борба с вредителите, болестите и плевелите.”

A4. Бяхте ли наясно с термина „биологично земеделие” преди да участвате в това проучване?

Да	1	Чувал/а съм, но не бях запознат/а	3
Не	2		

A5. Когато чуете понятието „зелени работни места”, кое е първото нещо, което Ви идва наум?

За термина „зелени работни места” е използвана следната дефиниция:
„Работни места, разкрити в икономически дейности, свързани с производство на стоки и предоставяне на услуги, подпомагащи опазването на околната среда.”

A6. Бяхте ли наясно с термина „зелени работни места” преди да участвате в това проучване?

Да	1	Чувал/а съм, но не бях запознат/а	3
Не	2		

A7. Можете ли да дадете пример за успешно реализиран проект/бизнес инициатива в областта на екотуризма или биоземеделието във Вашия регион – област Велико Търново?

A8. Според Вас, кои са основните ползи от екотуризма и биоземеделието?

Моля отбележете с 1=никаква полза, 3=относителна полза, 5=голяма полза

Признание от страна на обществото и заинтересованите страни	1	2	3	4	5
Подобряване на имиджа и репутацията на фирмата	1	2	3	4	5
Принос към обществото	1	2	3	4	5
Мотивация и лоялност на служителите	1	2	3	4	5

Финансова ефективност	1	2	3	4	5
Влияние върху организационните ценности, култура, цели	1	2	3	4	5
Подобряване на пазарната позиция	1	2	3	4	5
Удовлетвореност на клиентите	1	2	3	4	5
Подкрепа за рекламата и комуникационната политика	1	2	3	4	5
Набиране и задържана на персонала	1	2	3	4	5
Изграждане на доверие от страна на заинтересованите страни	1	2	3	4	5

В1. Моля посочете кои от следните дейности сте склонни да приложите във Вашето всекидневие:

(1 = не бих приложил, 5 = със сигурност бих приложил), 6 = Не съм запознат/а с тази дейност

Дейност:	1	2	3	4	5	6
Използване на рециклирана хартия	1	2	3	4	5	6
Ползване на кошчета за разделно събиране на отпадъци	1	2	3	4	5	6
Оптимизиране на количеството на използваните хранителни стоки	1	2	3	4	5	6
Даряване на хранителните остатъци на нуждаещи се	1	2	3	4	5	6
Пазаруване от местни производители на необходимите продукти	1	2	3	4	5	6
Използване на биопродукти от местни производители	1	2	3	4	5	6
Използване на места за настаняване, предоставени от местни жители	1	2	3	4	5	6
Използване на биоразградими прибори	1	2	3	4	5	6
Използване на зелени източници на енергия	1	2	3	4	5	6

В2. Доколко сте съгласни със следните твърдения:

(1 = напълно несъгласен, 3 = нито съгласен, нито несъгласен, 5 = напълно съгласен)

Туристическите дейности могат да бъдат реализирани изцяло според принципите на екологията	1	2	3	4	5
Организацията, в която работя би реализирала бизнес проект, следвайки тези принципи	1	2	3	4	5
Организацията, в която работя би адаптирала своята дейност спрямо изискванията на зелената икономика	1	2	3	4	5
Зелените бизнес проекти трудно биха намерили приложение	1	2	3	4	5

в България					
Глобалното затопляне и замърсяването са реалност, която все повече застрашава туризма в много дестинации по целия свят.	1	2	3	4	5
Туристите трябва да бъдат информирани за проблемите на околната среда, за да поемат по-голяма отговорност за избора, който правят.	1	2	3	4	5
В рамките на туристическата индустрия, малките и средните предприятия играят второстепенна роля за намаляване на ефектите, които туризмът оказва върху околната среда.	1	2	3	4	5
Туроператорите носят особено голяма отговорност за намаляване на въздействието на туризма върху световния климат и околната среда като цяло, защото те проектират пътуванията и избират доставчиците на услуги.	1	2	3	4	5

В3. Бихте ли се включили в обучение, свързано с разработване и реализиране на?

(1 = определено не бих се включил/а, 10 = със сигурност бих се включил/а)

Бизнес инициатива в областта на екотуризма	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Бизнес инициатива в областта на биоземеделieto	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зелен проект	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

В4. Бихте ли разработили и реализирали?

(1 = определено не бих направил/а, 10 = със сигурност бих направил/а)

Бизнес инициатива в областта на екотуризма	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Бизнес инициатива в областта на биоземеделieto	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зелен проект	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

В5. Очаквате ли бизнесът в област Велико Търново да стане по-отоговорен в близкото бъдеще?

Със сигурност ДА	1	ДА - следващите 5 години	3
ДА - следващите 2 години	2	НЕ	4

В6. Бихте ли работили на „зелено” работно място?

	Със сигурност ДА	ДА - следващите 2 години	ДА - следващите 5 години	НЕ
В областта на екотуризма	1	2	3	4
В областта на биоземеделнието	1	2	3	4

В7. Ако желаете да отправите коментар, препоръка или идея, моля използвайте полето по-долу:

D. Демографски профил

D1. Вашата възраст е: ____ години

D2. От колко човека се състои Вашето домакинство (включете децата и себе си)?

_____ души

D3. Вашата работа е:

Служител в частна фирма	1	Собствен бизнес	5
Служител в държавна фирма	2	Учител, преподавател	6
Държавна администрация	3	Домакия	7
Работник	4	Друго (посочете какво)	8

D4. Вашето образование е:

Висше и по-високо образование	1	Основно образование	3
Средно образование	2		

D5. Месечният доход на Вашето домакинство е:

Под 1000 лева	1	2001 – 2500 лева	5
1001 – 1500 лева	2	2501 – 3000 лева	6
1501 – 2000 лева	3	Над 3000 лева	7

БЛАГОДАРИМ ЗА ОТДЕЛЕНОТО ВРЕМЕ!

8. ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Митева, А. 2017. Зелените работни места в България – проблеми и перспективи. Сп. Икономически и социални алтернативи, 1, 81-94.
2. Савов, А. 2017. Конкурентоспособност и зелена икономика: политики в областта „зелени работни места”, 14 стр.
3. Харизанова, Х. 2015. Състояние и развитие на зелените работни места в ЕС. Сп. Управление и устойчиво развитие, 1 (50), 11-15.
4. Harsdorff M.; Lieuw-Kie-Song M.; Tsukamoto M. 2011. Towards an ILO Approach to Climate Change Adaptation (Geneva, ILO).
5. Harsdorff, M. 2014. The economics of biogas. Creating green jobs in the dairy sector in India, (Geneva, ILO).
6. ILO. 2012. Greening the Economies of Least Developed Countries: The Role of Skills and Training (Geneva).
7. —. 2012. Social Dialogue for Sustainable Development: a review of national and regional experiences (Geneva).
8. —. 2013. Sustainable development, decent work and green jobs, Report V. International Labour Conference, 102nd Session, Geneva, 2013 (Geneva).
9. ILO/IOE/ITUC/UNEP. 2008. Green Jobs: Towards Decent Work in a Sustainable, Low-Carbon World (Geneva).
10. —. 2012: Working towards Sustainable Development: Opportunities for Decent Work and Social Inclusion in a Green Economy (Geneva).
11. Miteva, Stoyanova, Doichinova, Harizanova, Peicheva, Kanchev 2014. Green jobs – tool ecologisation of Bulgarian Economy, Project NID NI1-6/2014.
12. Strietska-Ilina O.; Hofmann Ch.; Duran Haro M.; Jeon Sh. 2011. Skills for Green Jobs: A Global View: Synthesis Report Based on 21 country studies (Geneva, ILO).
13. Sultan, R.; Harsdorff M. 2014. Green jobs assessment: Mauritius (Geneva, ILO).
14. Westphal, N.; Pfeffer, K. 2013. Decent work in waste management: A Baseline Study on the Ward Contractor System in the City of Windhoek (South Africa, ILO).